

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут електроенергетики

Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студента Шамко В. В.

академічної групи 035М-21-1

спеціальності 035 Філологія

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»

на тему «Відтворення власних імен та назв у перекладах з української на англійську мову в художніх творах (на матеріалі історичного роману Івана Франка «Zakhar Berkut» /«Захар Беркут»»

Керівник	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
Кваліфікаційної роботи	Введенська Т.Ю.	95	відмінно	

Рецензент	Кострицька С. В.			
-----------	------------------	--	--	--

Нормоконтролер	Короткова С.В.			
----------------	----------------	--	--	--

Дніпро
2023

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Завідувач кафедри
перекладу

_____ Висоцька Т.М.

«_____» _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню магістр

студенту _____ **Шамко В. В.** _____ академічної групи _____ **035м-21-1**

напряму _____ **035 Філологія** _____

спеціалізації _____

за освітньо-професійною програмою _____ вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно), перша –англійська»

на тему «Відтворення власних імен та назв у перекладах з української на англійську мову в художніх творах (на матеріалі історичного роману Івана Франка «Zakhar Berkut» /«Захар Беркут»»)

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» № 1373-с від 13.11.2023 р.

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	<i>Дослідити теоретичні засади вивчення власних імен та назв у перекладах української на англійську мову в художніх творах</i>	08.10.2023
Розділ 2	<i>Розробити та обґрунтувати методи перекладу власних імен та назв, зробити змістовні висновки щодо труднощів перекладу даних явищ</i>	30.11.2023

Завдання видано _____ _____ Введенська Т.Ю. _____

(підпис керівника)

(прізвище, ініціали)

Дата видачі _____ **01.09.2023** _____

Дата подання до екзаменаційної комісії _____ **08.12.2023** _____

Прийнято до виконання _____ **Шамко В. В.** _____

(підпис студента)

(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 69 с., 68 джерел.

Об'єкт дослідження: власні імена та назви.

Предмет дослідження: специфіка перекладу власних імен та назв на матеріалі роману Івана Франка «Захар Беркут».

Мета кваліфікаційної роботи: вивчення типології онімів та способів їх перекладу на прикладах з даного роману.

Методи дослідження: метод теоретичного аналізу, метод контекстуального аналізу, метод порівняльного аналізу.

У теоретичній частині досліджується поняття власних назв та імен, їхні перекладознавчі особливості, класифікація, сутність художньої ономастики.

У практичній частині розглядаються українські та англійські речення у вигляді зіставлення, способи їх перекладу.

Теоретична новизна роботи полягає у тому, що вона сприяє поглибленню знань і уявлень щодо перекладу власних назв та імен.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання результатів дослідження при вивченні особливостей власних назв та імен, у спецкурсах англійської мови і в процесі проведення занять з практичного курсу перекладу.

Ключові слова: ВЛАСНІ НАЗВИ, ІМЕНА, ОНОМАСТИКА, ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА, ПЕРЕКЛАД.

SUMMARY

Qualification work: 69 pages, 68 sources.

The **object** of research: proper names.

The **purpose** of the research: methods of proper names translation based on the text of Ivan Franko's novel "Zakhar Berkut", the study of various classifications of onyms types and ways of their translation using examples from this novel.

Research methods: method of theoretical analysis, method of contextual analysis, method of comparative analysis.

The **theoretical section** determines the concept of proper names and names, their translational peculiarities, classification, essence of artistic onomastics is investigated.

The **practical section** represents Ukrainian and English sentences are compared in the form of juxtapositions, methods of their translation.

The **scientific novelty** of the research is attributed to the fact that it contributes to the deepening of knowledge and ideas about the translation of proper names.

The **practical value** of the present research: the results of the research can be used in teaching special courses of proper names, in compiling manuals and in the course of teaching Translation.

Keywords: PROPER NAMES, NAMES, ONOMASTICS, FICTION, TRANSLATION.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛАСНИХ ІМЕН ТА НАЗВ	9
1.1 Ономастика та предмет її вивчення. Визначення поняття «власна назва».....	9
1.2 Класифікація власних назв.....	14
1.3 Художня ономастика	21
1.4 Специфіка перекладу власних імен у художній літературі.....	27
1.5 Інтегрована система відтворення власних імен та назв в вигляді антропонімів, топонімів та інших категорій.	34
Висновки до I розділу	39
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ ІМЕН ТА НАЗВ НА ПРИКЛАДАХ З ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ІВАНА ФРАНКА «ЗАХАР БЕРКУТ»	42
2.1 Адаптація власних назв для англомовного читача в перекладі твору І.Франка «Захар Беркут» Теодозії Борецької	42
2.2 Особливості перекладу власних назв українською та англійською мовами на матеріалі історичного роману «Захар Беркут».....	45
Висновки до II розділу	58
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Власні імена та назви є невід’ємною частиною будь-якої мови та культури. Вони не лише ідентифікують осіб, місця, події та об’єкти, але й несуть у собі багатий шар історії, традицій і національної спадщини. Оскільки мова є важливим інструментом спілкування та передачі знань, відтворення власних імен та назв у перекладах має велике значення як для збереження смислу, так і для відтворення культурного контексту та атмосфери оригінального тексту.

У всесвіті літератури та мови кожному об’єкту, який ми оповідаємо або описуємо, притаманна необхідність мати ім’я, яке передає його особливість і важливість. Ця потреба в назвах та іменах стимулює процес словотворення та мовний розвиток. Важливу роль у створенні нових власних назв відіграють письменники, поети та митці, чим збільшують завдання та відповідальність перед перекладачами художніх творів та поезії.

Неправильний переклад власного імені може змінити сенс твору або створити невідповідність реаліям в уявному світі автора. При перекладі, крім тексту, перекладач повинен враховувати вікові особливості потенційних читачів, стиль твору та характеристику описаного персонажа, об’єкта або явища.

На сьогоднішній день, українська література та культурні твори за межами України є досить популярними. Українська література, включаючи романи, поезію та інші літературні жанри, набула великого визнання серед міжнародної аудиторії. Шедеври таких відомих українських письменників, як Іван Франко, Олесь Гончар, Леся Українка та інші, завоювали серця читачів із різних країн. І, звісно ж, при їх перекладі на іноземні мови виникає питання відтворення власних імен та назв, що пояснює **актуальність даної теми**.

Матеріалом для нашого дослідження став історичний український роман Івана Франка «Захар Беркут» українською та англійською мовами. Цей твір є не лише шедевром української літератури, але й важливим культурним символом. У творі автор розповідає історію Карпатських гір та козацької боротьби проти загарбників. Ця епічна історія має глибокий культурний та історичний контекст, який відображений у власних іменах персонажів, місцях та подіях роману. Тож

переклад цього твору на англійську мову став важливим завданням для тих, хто прагне познайомити англомовних читачів із великою спадщиною української літератури.

Об'єктом нашого дослідження є власні імена та назви у художній літературі та їх класифікація.

Предметом дослідження є аналіз способів перекладу власних імен та назв на матеріалі роману Івана Франка «Захар Беркут».

Метою даної роботи є вивчення класифікацій видів онімів та способів їх перекладу на прикладах з даного роману.

Для досягнення цієї мети ми поставили наступні **завдання**:

- 1) розкрити поняття ономастики та її видів;
- 2) сформулювати більш широку класифікацію власних імен та назв;
- 3) описати види онімів;
- 4) дослідити специфічність перекладу та адаптацію власних імен у перекладі;
- 5) зіставити та проаналізувати даний переклад з точки зору відтворення власних імен;
- 6) визначити складні та невдалі випадки перекладу онімів у романі.

Для реалізації цих завдань ми використовували такі **методи лінгвістичного дослідження**: контекстуальний аналіз для виявлення онімів у романі «Захар Беркут»; порівняльний аналіз з метою зіставлення онімних одиниць оригіналу та перекладу англійською мовою.

Наукова новизна нашої роботи полягає в виявленні особливостей відтворення власних імен та назв у перекладі на англійську мову на конкретному матеріалі роману «Захар Беркут».

Теоретичне значення дослідження полягає в синтезі наукових поглядів для створення більш широкої класифікації онімів та методів їх перекладу цільовими мовами.

Практичне значення нашої роботи полягає у тому, що отримані дані можуть бути використані для подальших досліджень та формування повної

класифікації власних імен назв та методів їх перекладу, а також при написанні студентських робіт.

Апробація результатів. Результати дослідження були представлені на I Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Наука в епоху соціокультурних змін: реалії та перспективи» (Дніпро, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 27 жовтня, 2023 р.) у тезах “Proper names recreation”.

Структура роботи містить вступ, два розділи, висновки, та список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛАСНИХ ІМЕН ТА НАЗВ

1.1 Ономастика та предмет її вивчення. Визначення поняття «власна назва»

Власні назви є значущими компонентами мовної лексики, відрізняються своєрідністю та важливістю в комунікації. Для їхнього вивчення існує наука, яка називається ономастика. Ця галузь досліджує різноманітні аспекти власних назв, включаючи їхню літературну, етнографічну, історичну, географічну та соціологічну специфіку. Власні назви існують у мовленні вже протягом тривалого часу і відіграють важливу роль в ідентифікації об'єктів та явищ.

Ім'я людини часто має свою власну систему антропологічних атрибутів, включаючи розташування в антропонімічному просторі, спорідненість, етнічну приналежність, звання, чини та інші атрибути, які допомагають визначити індивідуальні особливості особи.

Вивчення власних назв включає в себе різні аспекти, такі як лінгвістичний, етнографічний, історичний, географічний та соціологічний компоненти, що робить цю науку надзвичайно складною і різноманітною. Лінгвістичний аспект у ономастиці домінує, адже власні назви, як і будь-які інші слова, підкоряються законам мови [45, 50].

Однак для повного розуміння власних назв необхідно враховувати інші дисципліни, такі як історія, етнографія, географія, соціологія і навіть філософія. Ця інтердисциплінарність дозволяє враховувати різноманітні аспекти та специфіку кожної власної назви в контексті її походження, історії та використання.

Власні назви є важливим елементом мови та культури, і їх вивчення сприяє кращому розумінню суспільства і його ідентичності. Ономастика, завдяки своїй складності та інтердисциплінарному підходу, розширює наше знання про мову та її роль у суспільстві.

Для повного розуміння складності перекладу власних назв необхідно спочатку визначити, що включає в себе поняття «власна назва». Багато лінгвістів намагалися розглянути, що вкладено у цей термін і як найкраще його розшифрувати. Питання про значення власних назв і досі залишається однією з найбільш обговорюваних тем у дослідженнях з ономастики [47, 224].

Дж. С. Мілль (1806-1873) був англійським філософом і політичним економістом, який вніс значний внесок в розвиток політичної філософії і соціальної теорії. Основні риси його філософської концепції включають [67, 25]:

1) Утілення мілітаризму. Мілль був одним з провідних представників утопічного соціалізму. Він підкреслював важливість державного втручання у суспільство з метою забезпечення справедливості та благополуччя всіх громадян.

2) Принцип вільності: Мілль стояв за ідею індивідуальної свободи і відстоював право кожної людини на вільні вибори та самореалізацію. Він визнавав важливість обмеження влади держави та підтримував концепцію «шкоди принципу».

3) Утопія інтелектуалізму: Мілль був піонером в галузі філософії та моралі, а його праці, такі як «Про свободу» і «Витонченості вибору», залишають великий вплив на сучасну політичну та соціальну дискусію.

4) Жіночі права: Мілль також виділявся своєю підтримкою рівних прав для жінок і боровся за їхню участь у політиці та освіту.

Загалом, Дж. С. Мілль відомий своєю аргументацією на користь індивідуальної свободи і роллю держави в суспільстві, що вплинуло на розвиток політичної філософії та соціальної теорії.

Дж. С. Мілль доклав багато зусиль, намагаючись розв'язати питання про значення власних назв. Він прийшов до висновку, що власні назви слугують як своєрідні мітки або ярлики, які допомагають розрізнити предмети один від одного, але не мають семантичного значення. За його переконанням, вони лише "денотують" або називають предмети, не "конотуючи" (не описуючи) їх [67, 27].

Х. Джозеф був англійським лінгвістом і логіком, який займався проблемами класифікації імен та семантики слів. Його роботи стосувалися аналізу мови та вивчення семантичних властивостей слів, включаючи власні назви. Він надавав велику вагу значенню власних назв і доводив, що вони мають більше семантичної інформації, ніж загальні слова [65, 74].

Х. Джозеф не погоджувався з Міллем. Науковець вважав, що саме власні назви мають велике значення, а загальні слова – ні. Якщо взяти за приклад вираз «Палінур за бортом!», то можна відразу ж зрозуміти, що він містить набагато більше значення, ніж просто «людина за бортом!» [64, 298].

У ХХ столітті філософ і логік Б. Рассел (1872-1970) висунув концепцію, згідно з якою всі об'єкти і події, що позначаються власними назвами, можна було б детальніше позначити за допомогою системи координат. Однак він визнавав, що власні назви залишаються зручними для повсякденного спілкування, і це виправдовує їх існування в мові [68, 62].

Одним з важливих етапів в історії дослідження власних назв стала праця англійського лінгвіста А. Гардінера «Теорія власних назв». Він ввів поняття «втілені» та «невтілені» власні назви. Втілені власні назви пов'язані з конкретними особами або місцевостями, як, наприклад, «Вільям Шекспір» або «річка Темза». Невтілені власні назви є загальними словами-іменами, які розглядаються поза контекстом конкретних об'єктів або місць, наприклад, «Вільям» як загальне ім'я в словнику англійських антропонімів [63, 17].

Дж. С. Мілль визначив, що власні назви не несуть в собі значення, але є всього лише позначками, які допомагають у розпізнаванні та ідентифікації об'єктів.

А. Гардинер, навпаки, суперечить Дж. С. Міллю і стверджує, що раніше назви мали певні характеристики названого предмету і з часом перетворилися на власні. Тому вони несуть в собі певну характеристику об'єкта і, таким чином, мають смислове навантаження [63, 10]. А. Гардинер стверджує, що власні назви, розділені за предметом позначення, відрізняються за характером свого значення та сферою свого вживання. Він поділяє назви на ті, які позначають (прізвища,

імена осіб, клички тварин, назви місць, історичних подій, дат і так далі) і ті, які лише називають (заголовки книг, назви журналів, етикетки на продуктах, вироби парфумерії і т. д.). Перша категорія має денотативний характер, тобто несе в собі певну інформацію про предмет. Звісно, порівняно з повноцінними знаками, які мають денотативно-сигніфікативний або сигніфікативний тип значення, їх значення є менш виразним, проте воно все ж присутнє [63, 10].

Сьюзен Басснетт підкреслює, що надзвичайно важливою проблемою є втрата перекладеним словом своєї початкової контекстуальної значущості.

Основним недоліком власних назв, як відзначає С. Ульман, є їх неспроможність виражати загальні поняття; у мові вони часто виконують лише розпізнавальну функцію, тому їх вважають в першу чергу ідентифікаційними знаками [69, 52].

Ономастика – це галузь лінгвістики, яка вивчає імена, а саме імена людей (антропоніми), місцевостей (топоніми), тварин (зооніми), об'єктів матеріальної культури (хремотоніми), божеств (теоніми), небесних тіл (астроніми) і багато інших видів назв. Ономастика досліджує структуру, походження, функції та використання імен в мові та мовленні. Така галузь мовознавства є важливою, оскільки імена є важливою складовою мови та культури суспільства [58, 41].

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає ономастику як: «1) Розділ мовознавства, присвячений дослідженню власних назв; 2) загальна кількість власних назв, що існують у словнику мови» [20, 844].

Згідно з визначенням К. Цілуйко, яке збігається з словниковою дефініцією, ономастика - це розділ мовознавства, який досліджує власні назви, такі як імена та прізвища, прізвиська, клички тварин, географічні назви та етроніми [61, 29].

Оніми виражають абсолютну індивідуальність і є назвами індивідуалізованих предметів. За словами В. Кам'янець, власна назва є двостороннім мовним знаком, що складається з позначення і позначуваного. Аналогічну позицію висловив Ю. Карпенко, який наголошував, що оніми, в першу чергу, називають конкретні предмети, тобто виконують номінативну функцію [Цит за 33, 41].

За думкою Д. Бучко, розділити чітко загальні іменники та власні назви досить складно, оскільки більшість власних назв мають за основу загальні слова, які вказують на певну характеристику [18, 35].

Основні аспекти предмету вивчення ономастики включають наступне: походження, культурний контекст, етимологія імен, структура, семантика, функція та їх класифікація. Також в перелік можна віднести закони та правила ономастики, лексичні та фразеологічні аспекти, мовні варіації імен та приклади з власної практики.

Загалом, предмет вивчення ономастики дуже широкий і різноманітний. Вона має важливе значення не лише для лінгвістики, а й для різних галузей гуманітарних наук, таких як літературознавство, історія, культурологія, антропологія і багато інших.

М. Кочерган стверджує, що власні назви відрізняються від загальних тим, що виділяють названий об'єкт з подібних і спрямовані на його індивідуалізацію та ідентифікацію [39, 17].

Власна назва – це слово або фраза, яка використовується для позначення конкретного, індивідуального об'єкта, особи, місця, тварини, об'єкта культурного або природного походження, який має власне ім'я або унікальну ідентичність. Власні назви відрізняються від загальних слів, оскільки вони є унікальними та індивідуальними для кожного конкретного об'єкта, і не можуть бути використані для позначення інших предметів чи осіб [18, 60].

Власні назви можуть бути поділені на декілька категорій, таких як: антропоніми, топоніми, зооніми, теоніми, астроніми, космоніми, хрононіми, ідеоніми, хрематоніми.

Власні назви мають особливий статус в мові і літературі, оскільки вони можуть вести до індивідуалізації та ідентифікації конкретних об'єктів та осіб. Також вони часто використовуються для створення характерних образів та асоціацій у літературних творах і мають важливу роль у композиції текстів.

А. Науменко також відзначає власні назви (оніми) як слова, що позначають унікальний реальний чи уявний об'єкт, особу чи місце. Однак з цими

визначеннями можна запропонувати дискусію, оскільки існує велика кількість власних назв, які вказують не лише на один єдиний об'єкт. Може бути багато людей з однаковими іменами, вулиць і магазинів з однаковими назвами, навіть географічні назви можуть повторюватися, що свідчить про те, що названий об'єкт не є унікальним в своєму роді [47, 85].

Власні назви можуть виконувати як непряму (вторинну), так і пряму (первинну) номінативні функції. В непрямій номінативній функції характерне перенесення найменування на інший предмет, внаслідок чого воно отримує здатність вказувати на певні характеристики низки об'єктів. У прямій номінативній функції вони називають конкретний предмет, якому вони присвоєні в індивідуальному порядку [8, 47].

Об'єкт, який позначається власною назвою, називають її носієм, тобто референтом. Це можуть бути люди, тварини, компанії, установи, географічні та астрономічні об'єкти, кораблі, назви книг, фільмів та інших творів літератури і мистецтва.

Крім денотативної функції індивідуалізації, власні назви також виконують прагматичну функцію, що полягає в можливості вираження емоційно-оцінювальних аспектів. Дослідники зазначають, що ім'я або ім'я та по батькові, або прізвище в певній мірі відображають відносини між особами та їхнє соціальне становище [34, 49].

1.2. Класифікація власних назв

Існує велика різноманітність класифікацій власних назв. С. Влахов виділяє основні види власних назв за їхньою лексичною природою та структурою, і це робить зрозумілою потребу в їх систематизації. Вчені завжди намагалися запропонувати різноманітні способи класифікації власних назв, і часто ці класифікації суттєво розрізняються між собою. Крім того, немає єдиного підходу до класифікації прізвищ, псевдонімів та кличок. Більше того, думки вчених відрізняються щодо літературних антропонімів, назв сортів та фірм [21,50].

Власні імена та назви можуть бути класифіковані за різними критеріями, оскільки вони охоплюють широкий спектр об'єктів і понять. Ось деякі загальні класифікації власних імен та назв:

1. За призначенням:

- Антропоніми: імена та прізвища людей.
- Топоніми: назви місць, такі як міста, країни, річки, гори тощо.
- Зооніми: клички тварин та птахів.
- Теоніми: назви божеств і релігійних об'єктів.
- Астроніми: назви небесних тіл.
- Космоніми: назви зон космічного простору і сузір'їв.
- Хрононіми: назви відрізків часу, пов'язаних з історичними подіями або датами.
- Ідеоніми: назви об'єктів духовної культури, такі як церкви, собори, святині.
- Хремотоніми: назви комерційних об'єктів, такі як магазини, ресторани, фірми тощо.

2. За походженням:

- Етнічні імена: імена, які вказують на національність або етнічне походження особи.
- Географічні імена: назви, пов'язані з географічними об'єктами.
- Літературні імена: імена та назви, які походять з літературних творів.
- Історичні імена: назви, пов'язані з історичними подіями, постатями або датами.
- Спортивні імена: імена спортсменів, команд, спортивних подій.

3. За функцією:

- Імена-позначки: власні назви, які лише ідентифікують об'єкт, несучи інформацію про нього.
- Імена-повідомлення: власні назви, які доповідають інформацію про об'єкт або особу, їх характеристики, статус тощо.

4. За галузевою належністю:

- Музичні імена: імена музичних гуртів, виконавців, пісень тощо.
- Літературні імена: імена літературних персонажів, авторів, книг, журналів тощо.
- Бренди та торгові марки: імена продуктів, компаній, товарів.
- Спортивні імена: імена спортсменів, команд, спортивних подій.

Завдання сучасної ономастики, як наголошують дослідники, – вивчення способів і засобів називання «елементів дійсності» за допомогою таких лінгвістичних методів:

- описовий;
- історичний;
- порівняльно-зіставний;
- ареальний;
- семіотичний;
- стилістичний;
- лінгвопсихологічний;
- статистичний;
- етимологічний [21, 52].

Описовий метод є одним із основних інструментів у дослідженні ономастики, і він займає центральне місце серед різноманітних лінгвістичних методів аналізу. Цей метод вимагає від дослідника чітко визначити об'єкт, предмет та методіку дослідження, а також послідовно описати зібраний ономастичний матеріал відповідно до сформульованих завдань дослідження.

На першому етапі опису ономастики відбувається збирання відповідного матеріалу, його обробка та укладання в картотеки. Цей етап є ключовим для подальшого дослідження, оскільки систематизований та структурований матеріал дозволяє вивчати ономастичні одиниці у всій їхній різноманітності.

Такий початковий опис може включати в себе списки населених пунктів, картотеки антропонімів (особових імен, прізвищ, прізвицьк) чи мікротопонімів. З цього матеріалу часто укладаються словники, каталоги, індекси, які стають важливим джерелом інформації для подальшого аналізу [9, 86].

При проведенні опису ономастики дослідник може звертати увагу на фонетичні та морфолого-граматичні особливості ономастики, етимологію, словотвір, а також на продуктивність словотвірних моделей та інші лінгвістичні аспекти.

Історичний метод в ономастиці є надзвичайно важливим, оскільки він допомагає розкрити взаємозв'язок між власними назвами і історією суспільства, його економічним, політичним і культурним розвитком [46, 154].

Вчені першими звернули увагу на особові та географічні назви у контексті історичних досліджень. Вони показали, що виникнення та розвиток власних назв тісно пов'язані з історією суспільства, його подіями та трансформаціями. Отже, ономастика стала важливою допоміжною історичною наукою.

Сьогодні історичний метод в ономастиці можна розділити на «внутрішню» та «зовнішню» історію власних особових імен. «Внутрішня» історія вивчає структурно-мовні аспекти, такі як типи утворення антропонімів та їхня еволюція. З іншого боку, «зовнішня» історія досліджує взаємозв'язок ономастики з конкретними періодами суспільного життя народу, як прикладом можуть служити так звані "революційні" імена, як Владлен або Вілен (Володимир Ілліч Ленін).

Ці два методи, описовий і історичний, відіграють важливу роль у вивченні ономастики, розкриваючи багатогранний світ власних назв та їхню роль у вивченні історії та культури суспільства [4, 27].

У дослідженні історії українських особових імен виділяють різні шари, які відображають багатогранність цієї проблеми:

- Слов'янські імена: Включають як давні імена, такі як Богуслав, Радимир, Людмила, Милана, так і нові, сучасні імена, такі як Зорян і Зоряна, Дзвенислава, Квітослава. Ці імена відображають еволюцію та зміни в слов'янській ономастиці.
- Календарні імена: Такі імена, як Денис, Дмитро, Ігнатій, або ж Галина, Марія, Стефанія, базуються на календарях та святах і відображають релігійні аспекти української ономастики.

- Західні імена: Включають імена, які походять із західних культур, такі як Артур, Герман, Едуард, або Альбіна, Евеліна, Ельвіра, Інеса, і відображають вплив інших національних ономастичних традицій на Україну.
- Східні імена: Це імена, які мають восточне походження, такі як Ахмед, Даніяр, Тимур, або ж Ельнара, Зульфія, Росіта, і відображають культурний обмін та вплив східних національностей на українську ономастику.
- Нові імена: Цей шар включає сучасні імена, які утворюються на основі слів або понять, наприклад, ім'я Лілія, яке походить від назви квітки, або імена, які змінюються за допомогою афіксів, наприклад, Віта (від Віталія), Діна, Ліна, Карина, Рената [62, 87].
- Імена, що відображають ідеологію: наприклад, Ідея, Іскра, Владлен, Вілена, Леніна, Сталіна, які відображають історичний контекст та політичні переконання.

Крім того, ономастику можна класифікувати з точки зору мовної належності, де визначаються шари імен за їхнім мовним походженням:

- Єврейські імена: Такі як Рувим, Товій, відображають вплив єврейської культури на українську ономастику.
- Болгарські імена: Наприклад, Анжела, Злата, Рада, що свідчать про взаємодію із болгарською культурою.
- Угорські імена: Серед них Іштван (відповідник до східнослов'янського Степан), Ілона (Олена), що вказують на вплив угорської культури.
- Польські імена: Ванда, Данута, Ружена, Ядвіга, Яніна, які відображають вплив польської культури на українську ономастику.[62, 60]

Для дослідження ономастики використовуються різні методи, які дозволяють вивчити цей комплексний феномен:

- Порівняльно-зіставний метод: Цей метод включає порівняння та зіставлення ономастики з урахуванням генетично спільних та типологічно спільних рис. Він може застосовуватися до всього ономастичного

простору або до окремих його складових, таких як антропонімія, топонімія (гідронімія) і т. д.

- **Ареальний метод (метод картографування):** Цей метод полягає в аналізі ономастичних явищ на географічних картах. Початково використовувався для дослідження топонімії, але зараз активно застосовується і в дослідженні антропонімів, космонімів та інших ономастичних одиниць. Цей метод допомагає встановити розподіл ономастики на конкретних географічних територіях [41, 80].
- **Семіотичний метод:** Цей метод ґрунтується на визначенні знакового характеру ономастики та системної організації ономастики в межах конкретної мови та історичного періоду. Він дозволяє аналізувати реєстр знаків (онімів), їхню фонетичну організацію, граматичні характеристики, форманти та системні зв'язки між ономастичними одиницями.
- **Стилістичний метод:** Цей метод використовується для дослідження функцій власних назв у художніх творах. Він дозволяє визначити роль імен у художніх текстах, їхні функції та вплив на створення художніх образів. Стилістичний метод дослідження також вивчає способи зміни та виразності власних назв.

Застосування цих методів дозволяє отримати глибокий розуміння ономастики та вивчити її в різних аспектах, від історії до культурології, від географії до стилістики.

Лінгвопсихологічний метод – це підхід, що базується на проведенні асоціативних експериментів. Цей метод є різноманітним за використаною методикою та об'єктом вивчення, але його основний принцип полягає в тому, що людині пропонують слово-стимул, і вона має реагувати на нього першим словом або словосполученням, яке приходить їй на думку [16, 10].

Наприклад, учасникам експерименту можуть представити такі завдання: «Місто...», «Площа...», «Поет...». Результати таких психологічних експериментів, які проводяться з великою кількістю учасників, вважаються

об'єктивними і аналізуються для створення «асоціативних норм» для носіїв української мови (інших мов) [16, 40].

Ці асоціативні норми враховують вікові, професійні, культурно-освітні, індивідуально-особистісні та інші фактори, які можуть впливати на реакції учасників, але через масовість та об'єм дослідження ці фактори не враховуються окремо. Цей метод дозволяє визначити рівень оволодіння ономами та їхню реальну можливість потрапити в активний словник мовців.

На основі таких досліджень був складений «Словник асоціативних норм української мови» (Львів, 1972) [16], який став важливим ресурсом для вивчення ономастики. Дослідники також розробляють словники-довідники фонетичного значення особових імен та літературних антропонімів. Наприклад, ім'я Олександр може бути характеризоване як «приємне, мужнє, активне, гарне, величне, радісне, хоробре, могутнє», а ім'я Галина як «просте, красиве, яскраве, світле» [55, 73].

У дослідженні психофоносемантики імен, де дослідники аналізують асоціації звуків та фонем української мови, проводяться психологічні експерименти, ініційовані іменами. Наприклад, ім'я Олександр може бути пов'язане з такими асоціаціями, як «дуже гарне, дуже велике, дуже сильне, дуже гучне, грубе, світле, веселе, добре, повільне, холодне, швидке». Крім цього, деякі імена можуть асоціюватися з певними кольорами, наприклад, Олександр – червоного, білого або зеленого кольору.

Для потреб когнітивної ономастики введено новий термін – «вільний лінгвопсихологічний асоціативний ономастичний експеримент», який є базовим методом для вивчення значення та способів репрезентації власних назв в ментальному лексиконі індивіда та етносу [33, 24]

Лінгвопсихологічний метод дозволяє визначити загальний аспект мовної свідомості індивіда, а також деякі аспекти етнічної картини світу. Цей метод сприяє вивченню, аналізу та зрозумінню ролі власних назв у мовному сприйнятті та мисленні.

У антропоніміці часто вивчається статистична організація імен, де імена поділяються на кілька категорій: популярні, широковживані, маловживані та рідкісні, в залежності від кількості носіїв.

Етимологічний метод використовується для встановлення первісного значення та походження власних назв. Наприклад, аналізуючи етимологію імен, можна виявити, що ім'я «Храбуст» має походження від апелятиву «храбуст», що означає «капустяне листя» або «осот».

Класифікація власних імен та назв є важливою для вивчення ономастики і дослідження їхнього функціонування в мові та літературі. Власні назви відіграють важливу роль у створенні індивідуальних образів та передачі інформації про конкретні об'єкти та особи.

Єрмолович Д. І. класифікує власні назви в залежності від предметної сфери, яку вони позначають: 1) назви осіб (ім'я, прізвище, по батькові); 2) клички тварин, птахів та інших істот; 3) топографічні назви - річки, океани, моря, затоки, острови, країни, гори, міста, села, парки, вулиці, дороги тощо; 4) назви будівель, установ, суден, автомобілів, літаків та інших транспортних засобів; 5) назви книг, журналів, п'єс, музичних гуртів та виконавців і так далі [28].

Крім того, при аналізі власних назв у літературних творах К. Зайцева визначає їх за рисами персонажів, місцем і часом подій. Вона виділяє дві категорії власних назв за рисами персонажів: іррелевантні (які не надають характеристику образу і просто викликають емоційну реакцію) та релевантні (які характеризують героя) [28, 61].

1.3 Художня ономастика

Власні назви відіграють значущу роль у художніх творах, оскільки часто вони надають важливі відтінки та характеризують свого референта, що сприяє

кращому сприйняттю авторської думки читачем. Серед вчених до сих пір існують суперечки щодо назви «ономастика».

Український філолог О.Ю. Карпенко зазначає, що термін «літературна ономастика», незважаючи на свою загальність, все ще має конкурентів у вигляді виразів «поетична ономастика» та «стилістична ономастика» [33]. Л.О. Белей наголошує на необхідності вживання терміна «літературно-художня ономастика», а не просто «літературна». В. М. Калинин захищає термін «поетична ономастика» і, навіть для більшої точності, пропонує вживати термін «поетика оніма», звертаючи увагу на термін «ономапоетика» [31].

Ці термінологічні варіації можуть бути розглянуті в контексті трьох головних наукових шкіл в Україні, які вивчають використання власних назв у художніх текстах. Ці школи включають Одеську, яка використовує термін «літературна ономастика», Донецьку, яка віддає перевагу «поетичній ономастиці», і Ужгородську, яка дотримується терміну «літературно-художня ономастика». Оскільки окремі власні назви позначаються грецьким словом «онім», а їх сукупність – «онімія», то в літературній ономастиці також вживаються терміни «літературний онім» і «літературна онімія». Паралельно до цього існують однослівні позначення, такі як «поетонім» і «поетонімія».

Оними містять інформацію про конкретний предмет та його характеристики. Ця інформація може бути більше або менше важливою, залежно від сфери комунікації. Якщо ця інформація стає загальновідомою в мовному колективі, це свідчить про те, що відомості про цей предмет є частиною значення власної назви. [31, 15]

Під час вибору імен для персонажів письменник звертає увагу на фонетичний та морфологічний склад імен, що можуть виразити додаткові емоційно-експресивні відтінки. Також автор обирає імена, які можуть натякати на певні події, персонажів, літературні твори, розраховуючи на обізнаність та знання читача.

В. Карабан виділяє чотири компоненти значення власної назви: інтродуктивний, класифікаційний, індивідуалізуючий та характеристичний [32, 10].

Літературна ономастика має свої особливості порівняно з загальною ономастиком. Вона включає в себе стилістичну функцію, оскільки власні назви у художньому тексті часто несуть не лише інформацію, а й мають естетичне та образотворче значення. Також літературна ономастика виражає системність мовного простору твору та відображає стилістичні особливості. У кожному художньому творі є заголовок, який є важливою складовою літературного ономастичного простору [30, 14].

Усі ці особливості визнаються загальними та універсальними для літературно-художніх творів.

Літературно-художня ономастика належить до області дослідження, що перетинається з різними лінгвістичними науками. Зокрема, вона має тісні зв'язки зі стилістикою, оскільки її дослідження включає аналіз одиниць художнього стилю, їх функціонування та стилістичне навантаження. Також існує суттєвий зв'язок з лексикологією, оскільки обидві науки мають слово як об'єкт дослідження. Варто відзначити, що етимологія та літературно-художня ономастика також мають взаємозв'язок, оскільки остання іноді використовує методи етимологічного аналізу для розкриття значення слів. Під час аналізу номінаційної системи художнього твору надається увага інформації, отриманій в галузі літературознавства, оскільки письменник часто обирає назви, коли вже сформовано сюжет твору, визначено його ідеї та тематичну спрямованість, а також визначено характери та поведінку персонажів [33, 52].

Вивчення ролі власних назв у художньому тексті стає все більш важливим для науковців, оскільки ці назви мають величезний потенціал для тлумачення тексту. Вони додають кольору та живості текстові, виконуючи значущу роль у створенні тексту. Для письменника власні назви стають потужним виразовим інструментом, що відображає характери та особливості персонажів, розкриває їх роль у сюжеті. Він добирає імена своїм героям, маючи на увазі їхні особливості

та функції в творі. У відміну від батьків, які називають своїх дітей ще немовлятами, письменник надає імена уже сформованим, дорослим персонажам. Під час вибору імен автор прагне досягти гармонії між образом і його ім'ям, обдуманно відображаючи їх відповідність.

Сучасні дослідники активно аналізують літературні тексти багатьох українських письменників, таких як П. Куліш, І. Франко, Леся Українка, М. Коцюбинський, Ю. Яновський, М. Хвильовий, Л. Костенко та інші. Ця проблематика залишається актуальною, оскільки власні назви персонажів, як мовні одиниці, що несуть інформацію та характеристику, наряду з іншими мовними елементами відображають творчий процес письменника, розмаїття його мовного виразу та стильові особливості. Проблеми літературно-художньої ономастики детально розглянуті в роботах таких вчених, як Любомир Белей, Галина Лукаш, Надія Попович, Юрій та Ольга Карпенкі, Мирослава Мельник і багатьох інших [35, 74].

Згідно з Г. Лабінською, не можна ґрунтувати класифікацію літературно-художніх антропонімів на загально визнаному розподілі антропонімійного простору на різні класи. У реальній антропонімії імена, прізвища, імена по батькові, прізвиська, андроніми, патроніми і так далі чітко відрізняються один від одного за мотивами номінації, функціями та сферами вживання. Деякі з них призначені лише для називання, тоді як інші також відображають характеристику або виражають емоційне ставлення до особи, яку вони називають. У літературно-художній антропонімії одиниці різних антропонімійних класів відрізняються головним чином структурно, хоча мотиви номінації, їх функції та характеристичні можливості в них приблизно однакові. Текст літературного твору може змити різницю (за винятком структурних) між одиницями різних антропонімійних класів. Призначення імені, прізвища, прізвиська автором залежать від авторської інтерпретації, і відмінності між ними, зокрема, стилістичні, нерідко зникають в літературному тексті. Назви персонажів, які вибираються автором, можуть варіюватися від імені до імені та

прізвища, іноді їх важко визначити як імена, прізвища чи прізвиська, а можливо, апелятиви [41, 65].

Г. Лабінська вказує, що розподіл літературно-художніх антропонімів на традиційні антропонімійні класи (імена, прізвища, прізвиська тощо) є результатом сприйняття читача і створеною свідомою авторською ілюзією. Призначаючи імена персонажам, письменники не завжди дотримуються функціональних ознак окремих антропонімійних класів. Вони просто шукають назву, яка найкраще відобразить характеристику та ідентифікацію персонажа. У залежності від стилістичних функцій, українські літературно-художні антропоніми можна розділити на чотири групи: нейтральні, характеристичні, дейктичні і ідеологічні. Кожен з цих типів літературно-художніх антропонімів відповідає певній функції і стилістичному вживанню [41].

Умовне розподілення літературно-художніх антропонімів на класи також підтверджується тим, що ім'я, прізвище та ім'я по батькові є обов'язковими іменами в реальній антропонімії, тоді як інші одиниці традиційних класів є необов'язковими. У літературно-художній антропонімії автори не дотримуються державних антропонімійних норм, але керуються власними міркуваннями щодо ідентифікаційної відповідності та стилістичної доцільності. Більшість авторів називає своїх героїв ім'ям або ім'ям та прізвищем. У літературних текстах антропоніми часто можуть замінювати апелятиви-агентиви, особисті займенники і так далі [22, 146].

Таким чином, підхід Лабінської вказує на те, що класифікація літературно-художніх антропонімів є великою мірою умовною, оскільки ці антропоніми виконують різноманітні функції в тексті та можуть перетинатися між різними класами за структурними ознаками.

Художня ономастика – це галузь літературної ономастики, яка вивчає власні назви, такі як імена персонажів, назви місць, подій і предметів, які використовуються в літературних творах. Ця галузь дослідження досліджує, як автори створюють та використовують ономастичні одиниці для досягнення своїх художніх цілей [7, 31].

Літературна ономастика включає в себе аналіз імен персонажів, їхні символічні імена, а також значення та конотації власних назв у художньому контексті. Власні назви можуть бути обрані автором для створення атмосфери, підкреслення характеру персонажів або передачі певних тематичних або символічних повідомлень. Вона є цікавим і важливим аспектом літературної творчості і літературного аналізу. Основні аспекти цієї галузі включають наступне:

1. Імена персонажів: Імена персонажів у літературних творах мають важливе значення. Вони можуть бути символічними та відображати характер, характеристику, долю чи розвиток персонажа. Наприклад, ім'я персонажа: Huckleberry Finn з твору «Пригоди Гекльберрі Фінна» Марка Твена. Тут ім'я Huckleberry Finn вказує на природність та незалежність персонажа. «Huckleberry» – це вид дикорослої ягоди, а «Finn» – асоціюється з фінськими коріннями. Ці імена відображають бажання героя жити ближче до природи та вільно від суспільних обмежень.
2. Місця: Назви місць, такі як міста, села, локації, можуть створювати атмосферу і важливий фон для подій у творі. Наприклад, «Місто та селище Верхній та Нижній Сімберк» у романі Франца Кафки «Замок» мають алегоричне значення та відображають соціальні рівні та ієрархію.
3. Символічне використання: Ономастика може використовуватися авторами для створення символічних або алегоричних імен та назв. Наприклад, у романі «1984» Дж. Орвелла, ім'я головного героя, Вінстон Сміт, може символізувати «звичайність» та «анонімність» середнього громадянина в тоталітарному суспільстві.
4. Літературні аллюзії: Ономастика також може містити літературні аллюзії або посилання на інші твори чи літературних авторів. Це може додати глибину і багатозаровість до літературного тексту і створити зв'язок між різними творами. Розглянемо, наприклад, ім'я «Dorian Gray», яке має сильну літературну аллюзію до роману Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея». Оригінал: Dorian Gray та український переклад: Доріан Грей. У

цьому прикладі, перекладач відтворює літературну аллюзію до відомого твору Оскара Уайльда, дозволяючи читачам зрозуміти посилення на літературний контекст. Це створює зв'язок між оригінальним текстом та літературним класиком, надаючи багатшаровість і глибину перекладеному тексту.

5. Мовні гри: Автори можуть використовувати ономастику для створення гумору або гри з мовними засобами. Це може включати в себе імена з комічними або несподіваними асоціаціями, що додає легкість або іронію до твору. Візьмемо, наприклад, англійське ім'я «Richard Head», яке може бути використане автором як мовну гру: Richard Head-Річард Головач. В цьому прикладі, перекладач використовує мовну гру, зберігаючи звучання оригінального імені, але додаючи гумористичний елемент, пов'язаний з українською мовою. Це може створити комічний ефект для українських читачів, додавши легкість і іронію до твору. Такі мовні ігри в перекладі можуть допомогти підкреслити гумористичні аспекти та забезпечити веселість у творі [43, 51].

Усі ці аспекти демонструють, як художня ономастика впливає на сприйняття та розуміння літературних творів, допомагаючи читачеві краще зрозуміти глибокий зміст і інтенцію автора.

Наприклад, у одному з циклів роману «Гра престолів» – «Пісня льоду і вогню» Джорджа Р. Р. Мартина імена персонажів, такі як Тіріон Ланністер або Дейнеріс Таргаріен, мають екзотичні та фентезійні звучання, що відображається у світі фантастики.

Таким чином, художня ономастика важлива для аналізу літературних творів, оскільки власні назви можуть мати глибокий художній і символічний зміст, який допомагає розкрити та зрозуміти твір [49, 84].

1.4 Специфіка перекладу власних імен у художній літературі

Специфіка перекладу власних імен у художній літературі визначається кількома ключовими аспектами:

1. Збереження звучання імені: У багатьох випадках перекладачі стараються зберегти фонетичну схожість між оригінальним іменем та перекладеним варіантом. Це допомагає зберегти індивідуальність персонажа та його асоціації у читачів. Наприклад, ім'я «John» може бути перекладене як «Джон» українською, щоб зберегти фонетичну подібність.
2. Збереження значення та конотацій імені: Деякі імена мають важливе значення або конотації, які пов'язані з історією або культурою. У таких випадках перекладачі стараються передати ці значення у перекладі. Наприклад, ім'я «Grace» може мати конотації «милість» або «грація», і перекладач старається передати цю сутність у перекладі.
3. Адаптація до культурного контексту: Перекладачі повинні враховувати культурні відмінності та особливості аудиторії. Одні й ті ж імена можуть мати різні асоціації в різних країнах, тому перекладачам доводиться адаптувати їх для максимального розуміння та емпатії з більшістю читачів. Наприклад, в оригіналі ім'я персонажа може бути пов'язане з американською культурою, але при перекладі на українську мову, перекладачі можуть врахувати культурні відмінності та знайти більш зрозумілу аналогію для українського читача: Johnny Appleseed-Іван Яблуневич [53, 36].
4. Культурна адаптація: У деяких випадках перекладачі змінюють власні імена так, щоб вони були більш прийнятними або легше вимовлялися. Наприклад, ім'я «Hans» може бути адаптоване як «Ганс» в українському перекладі.
5. Збереження стилістичного відтінку(алюзії): Деякі власні імена мають певний стилістичний відтінок або атмосферу, які автор намагається передати. Наприклад, У «Гаррі Поттер і філософський камінь» ім'я персонажа «Северус Снейп» (Severus Snape) має важливий стилістичний відтінок. Снейп виступає в ролі одного з головних антагоністів у ранніх

книгах. Його ім'я «Северус» вказує на його суворий та холодний характер, а також додає загадковість його персонажу. При перекладі цього імені перекладач повинен був зберегти цей стилістичний відтінок та атмосферу, пов'язану з іменем Снейпа, щоб відобразити його характер та роль в історії.

6. Збереження унікальності персонажа: Власне ім'я персонажа часто є важливою частиною його характеру та ідентичності. Перекладачі стараються передати цю унікальність у перекладі, щоб читачі могли відчувати той самий образ персонажа. Наприклад, в оригіналі, у книзі або фільмі, є персонаж на ім'я «Sherlock Holmes.» Це ім'я дуже важливе для характеру та ідентичності цього легендарного детектива. При перекладі на українську, перекладачі можуть зберегти унікальність персонажа, обираючи аналогічне звучання: Sherlock Holmes-Шерлок Голмс.

У художній літературі переклад власних імен є важливим завданням, оскільки він може суттєво вплинути на сприйняття та розуміння тексту. Успішний переклад дозволяє читачеві глибше зануритися в атмосферу твору та легше співпереживати пригоди та переживання персонажів [36, 30].

Відсутність точної відповідності між лексичними одиницями різних мов є зовсім не рідкісною ситуацією. У таких випадках ми можемо говорити про безеквівалентну лексику. Це стосується слів і стійких виразів, які не мають абсолютних аналогів у лексиці іншої мови. Зокрема, до такої категорії слів належать власні назви, оскільки вони не мають постійних еквівалентів у лексиці інших мов. Наприклад, прізвище «Чубенко» або назви населених пунктів, таких як «Літин» і «Вовчинець», не мають жодних еквівалентів у німецькій або англійській мові, на відміну від відомих прізвищ і місць, таких як «Одеса», «Харків», «Шевченко», і «Франко».

Лінгвісти розглядають кілька способів перекладу власних назв:

1. Транскрипція: Цей метод полягає в передачі звучання слова через алфавіт мови перекладу. Він використовується, коли обидві мови мають спільний алфавіт і лексичні одиниці можна передати звучанням. Наприклад, «Richard» може бути транскрибовано як «Річард» українською.

2. Транслітерація: Цей метод використовується для передачі графічного зображення слова, коли звучання мов не співпадає. Наприклад, «Літин» може бути транслітеровано як «Lityn».
3. Калькування: У цьому випадку вживаються еквівалентні лексичні одиниці із мови перекладу. Наприклад: Князь Ярослав Мудрий – Prince Yaroslav the Wise, Northern Lights – «Північне сяйво».
4. Транспозиція: власні назви в різних мовах, які розрізняються за формою, але мають загальне лінгвістичне походження, використовуються для передачі один одного. При транспозиції слово або частина оригінального слова передається в українській мові, з використанням тих самих лексичних засобів, які використовуються у вихідній мові. Як правило, використовуються варіанти імен, висхідні до імен-прототипів (біблейських, латинських або грецьких). Наприклад, відомі імена, як Adam і David, можуть бути перекладені українською мовою як Адам та Давид (біблійні чи історичні), або як Едем і Девід (загальні народні імена).
5. Аналогова заміна: В цьому методі вживають аналогічні лексичні одиниці, які мають схожий семантичний зміст. Наприклад, англійське ім'я «John» може бути перекладене на українську як «Іван» [38, 175].
6. Створення неологізму: У деяких випадках може бути створено новий термін або власну назву, яка відповідає семантичному значенню оригіналу. Наприклад, «Шевченко» може бути перекладено як «Shevchenkian» в реченні: « Твір Тараса Шевченка є важливим компонентом Shevchenkian літератури.» – «The work of Taras Shevchenko is an important component of Shevchenkian literature». Такий неологізм може використовуватися для позначення речей, подій або явищ, які пов'язані з Тарасом Шевченком або його спадщиною. Важливо відзначити, що використання неологізмів може вимагати пояснення для англомовних аудиторій, оскільки ці терміни можуть бути не всіма розпізнані.

Деякі вчені не проводять чіткого розмежування між названими методами та пропонують використовувати термін «транслітерація», інші пропонують використовувати паралельно обидва терміни «транскрипція / транслітерація».

Калькування – відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова або словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) або фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами іноземної мови. Калькування як перекладацький прийом слугував основою для великої кількості різного роду запозичень під час міжкультурної комунікації тоді, коли транслітерація була неможлива з естетичних, смислових чи інших міркувань [38, 64].

В ході історичного розвитку мов виникло безліч прикладів міжмовної відповідності. У зв'язку із постійно зростаючим темпом міжнародного співробітництва, багато європейських мов включають загальні стройові морфеми, наприклад: -іст (археологіст – archaeologist), -ізм (комунізм – communism), -ія (фотографія – photography), -іст (dentist – дентіст), -іон (святкування – celebration) [19, 36]. Тобто, через зростання міжнародного співробітництва і вплив одних мов на інші, декілька європейських мов включають спільні лінгвістичні елементи, які мають схожі суфікси або морфеми. Ці загальні морфеми допомагають створювати нові слова та вирази, відзначаючи загальні поняття та ідеї, що є важливими в сучасному світі. А в даних прикладах є однакові або схожі морфеми використовуються для утворення слів, які мають подібні концепції або значення. Ця спільність в лінгвістиці вказує на культурний та мовний обмін між різними націями і на прагнення виражати загальні ідеї та поняття шляхом спільних мовних засобів.

Калькування може бути повним або частковим. Часткове калькування також називають «напівкалькою» або «змішаним / гібридним перекладом» – калькування поєднується з елементами транскрипції, транслітерації, або з трансформацією деяких складових компонентів [37, 39].

Транспозиція (принцип етимологічної відповідності) – використання однієї мовної форми у функції іншої форми – її протиставлення в парадигматичному ряді. При перекладі її сенс полягає в тому, що власні назви в різних мовах мають

загальне лінгвістичне походження, але розрізняються за формою і використовуються для взаємопередачі. Даний принцип на сьогоднішній день при українсько-англійському та англійсько-українському перекладі використовується досить рідко. Використовується для перекладу імен монархів, історичних та біблійних імен [38, 83].

Кожен з цих методів має свої обмеження і відповідає певним умовам. Вибір конкретного методу перекладу власних назв залежить від контексту, літературного жанру, культурних вимог та інших чинників. Також важливо враховувати можливі асоціації та фонетичні аспекти перекладу для забезпечення точності і збереження семантики.

Проблема перекладу художніх творів завжди була й залишається в центрі наукових розвідок сучасної теорії та практики перекладу. Активне звернення до ключових її питань протягом тривалого часу знайшло широке відображення як у працях дослідників у галузі перекладознавства, так і в роботах перекладачів-практиків.

Особливе місце в розв'язанні вище окресленої проблеми належить питанню відтворення власних назв. Виступаючи невід'ємною складовою будь-якого художнього твору, власні імена, або оніми, розкривають сутність персонажа, його зв'язки з іншими героями, відображають історію, своєрідність культури, суспільного ладу народу-носія, відтворюють індивідуальний стиль письменника. Саме тому для будь-якого перекладача передача власних назв із однієї мови на іншу є, з одного боку, цікавою, захоплюючою, творчою справою, а, з іншого, важкою й відповідальною працею, неналежне виконання якої може призвести до викривлення, спотворення твору оригіналу і зробити імпліцитний зміст, закладений автором, незрозумілим для читача [24, 37].

Одним із шляхів адекватного відтворення перекладачем онімної лексики є належне володіння ним способами її передачі з однієї мови на іншу.

Відтак, розглядаючи питання основних прийомів перекладу власних назв у дихотомії англійська-українська мова, слід зауважити, що його висвітлення знайшло широке відображення в теоретико-прикладних розвідках класиків

літературної ономастики, зокрема Л. Бархударова, А. Науменко, С. Влахова, С. Флоріна й ін., які відмітили, що відтворення онімів відбувається переважно шляхом перекладацької транслітерації та транскрибування, калькування, описового, контекстуального перекладу, створення авторських неологізмів.

Транслітерація, за визначенням І. Корунця, – це «... формальне відтворення початкової лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу; буквена імітація форми початкового слова» (Arianne – Аріанне, Barbara – Барбара, Walter – Вальтер, Andorra – Андорра, Hudson – Гудсон, Big Ben – Біг Бен, NATO – НАТО, Audi – «Ауді») [38, 31].

Транскрипція полягає у фонетичній передачі власних назв, тобто так, як вони звучать на іноземній, зокрема англійській, мові (Dany – Дені, Brighton – Брайтон, New York – Нью-Йорк).

Доповненням до переліку розглянутих вище прийомів відтворення онімів є транспозиція. Транспозиція – заміна елемента на адаптований для цільової аудиторії аналог. Наприклад, прізвисько головного героя Seaweed Brain перекладачі інтерпретували з української як риб'ячі мізки. Застосування методу транспозиції було вдалим рішенням, адже це прізвисько було призначено для саркастичних та гострих висловлювань, а «водоростяний мозок» взагалі не звучить для підліткового роману (Seaweed з англійської – водорості).

О.В. Ребрій, розкриваючи специфіку відтворення власних назв у художньому тексті, зауважив, що при передачі онімної лексики з однієї мови на іншу перекладач часто виходить за межі напівавтоматичного транскодування й шукає творчі шляхи відображення прихованого змісту [52].

Одним із таких шляхів, або способів, є калькування, сутність якого полягає у дослівному відтворенні власної назви по частинах із подальшим складанням цих частин в одне ціле (the Black Sea – Чорне море, Supreme Court – Верховний Суд, Prince Yaroslav the Wise – князь Ярослав Мудрий, Miss Question All – Міс Чомучка, Cape of Good Hope – Мис Доброї Надії) [38, 220].

Різновидом калькування є напівкалькування – часткове запозичення слів і виразів, яке одночасно поєднує в собі як елементи вихідної мови, так й елементи мови перекладу (Bloody Mary – Кривава Мері, Moaning Myrtle – Плакса Міртл).

Водночас, як показав аналіз теоретико-прикладних досліджень, серед способів відтворення літературних онімів досить поширеними є різні варіанти перекладу (описового, контекстуального тощо).

Так, за словами І.Корунця, описовий переклад – «це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця вихідної мови замінюється словосполученням, тобто експлікується її значення, що дає більш-менш повне пояснення або визначення цього значення на мову перекладу» [38, 154].

Зміст же контекстуального перекладу зводиться до лексичної трансформації, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано з урахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається.

Іноді перекладач через відсутність словникового відповідника або через бажання виокремити того або іншого персонажа, підкреслити екзотичність уявних світів і т.п. вдається до створення власних неологізмів, або okazіоналізмів (Piglet – П'ятачок, Sprawl – Мурашовник (частина міста)). Вони рідко переходять у загальноживану лексику, і в цьому полягає їх головна відмінність від загальних неологізмів.

Розглянуті вище способи передачі власних назв із однієї мови на іншу виступають необхідним інструментом перекладача, який, за умови невмілого його використання, проявляє низький рівень освіченості при вживанні власних назв та створює неабиякі перешкоди для розуміння читачем первинного змісту твору, який є носієм індивідуальної картини світу письменника [26, 196].

1.5 Інтегрована система відтворення власних імен та назв в вигляді антропонімів, топонімів та інших категорій

Адаптація та транслітерація власних імен і назв є важливими аспектами перекладу та комунікації між мовами, особливо коли маємо справу з іменами людей, місцевостей, компаній та інших унікальних ідентифікаторів. Ось деякі основні поняття та практичні рекомендації:

1. Адаптація (Локалізація): Адаптація власних імен і назв передбачає зміни, спрямовані на пристосування їх до культурних, мовних та правописних особливостей мови призначення. Це може включати наступні аспекти:

- Транслітерація ім'я: Переведення власного імені, що вживається в іншій мові, в аналогічне за звучанням та правописом ім'я в цільовій мові. Наприклад, Barbara – Барбара; Rita – Ріта.
- Зміна написання: Деякі імена або назви можуть бути важкими для вимови чи виглядати незвично для мовців цільової мови. У таких випадках їх можна змінити так, щоб вони були більш легкими для сприйняття. Наприклад, «Los Angeles» може бути адаптоване як «Лос-Анджелес» в українському тексті, де при перекладі з'явилося тире.
- Зміна порядку імен: Деякі мови мають інший порядок імені та прізвища, і це може бути адаптовано під культурні особливості мови. Наприклад, в українській мові ім'я іде після прізвища (Василь Іванов), а в англійській – перед (John Smith) [26, 200].

2. Транслітерація: це процес переведення тексту з одного алфавіту чи системи письма в інший. Вона часто використовується для збереження оригінального написання імен та назв іншомовного походження. Це може бути особливо важливим для встановлення офіційної співвідносності між різними мовами.

Цей метод перекладу має свої переваги і недоліки. Позитивним аспектом цього підходу є те, що письмова форма імені залишається незмінною, що дає ім'ям універсальну ідентифікацію, незалежну від мови. Однак негативним

аспектом транслітерації є те, що мова перекладу накладає свою вимову на ім'я, що може бути нерозумілим для носіїв іншої мови.

До середини 20-го століття, основним методом перекладу антропонімів була транслітерація. Транслітерація передбачає передачу графічної форми імені, яка ґрунтується на історичних або традиційних особливостях. Наприклад, «доктор Ватсон» залишається незмінним у літературних творах про Шерлока Холмса, оскільки ця традиція триває більше століття. Також прикладом є «Гринвіцький меридіан», де назва міста, через яке проходить меридіан, вимовляється відповідно до традиційного правопису, незважаючи на реальну вимову [10, 17].

У сучасній практиці перекладу виник принцип практичної транскрипції власних назв, який ставить своєю метою наближення вимови імені до оригінальної, але з використанням елементів транслітерації. Цей підхід дозволяє краще передати, як зазвичай вимовляється ім'я мовою оригіналу, і полегшує відновлення оригінальної форми імені, якщо це необхідно.

Зазначимо, що ставлення до транслітерації імен може бути різним у різних мовних спільнотах. Важливо враховувати особливості кожної ситуації та культурні нюанси при виборі методу перекладу.

Правила транслітерації є важливими для перекладу або передачі текстів з однієї писемності в іншу, коли вони використовують різні алфавіти. Оскільки кожна мова має свою унікальну фонетичну систему, правила транслітерації можуть відрізнятися в залежності від пари мов. Для транслітерації імен українською мовою зазвичай використовують систему таблиці ЮНЕСКО. Якщо візьмемо за приклад наступні відповідності з англійської мови при перекладі на українську: «th» транслітерується як «т», «ph» – «ф» («Theresa» транслітерується як «Тереза»); «sh» транслітерується як «ш», «ch» – «ч» («Phone» транслітерується як «фон») [53, 37].

Уніфікація: Для уникнення недорозумінь і помилок, особливо в офіційних документах, може бути важливо використовувати загальноприйняті стандарти транслітерації, які дотримуються всіма мовами та організаціями.

Важливо пам'ятати, що адаптація та транслітерація власних імен і назв є справжнім мистецтвом, і вона повинна враховувати контекст та специфіку конкретного перекладу. До того ж ці практики можуть змінюватися в залежності від мови та культурного середовища, тому вони варто добре обговорити з досвідченим перекладачем або фахівцем з лінгвістики.

Антропоніми, топоніми та інші категорії власних імен є важливою складовою мовного та культурного середовища, і вони відіграють велику роль в спілкуванні і ідентифікації об'єктів і явищ.

Антропоніми (імена людей):

- Антропоніми можуть бути поділені на кілька підкатегорій, включаючи особисті імена (Іван, Марія), прізвища (Петров, Сміт), псевдоніми (Марк Твен), клички (Лисичка), ім'я героя (Гамлет), та багато інших [9, 197].
- Антропоніми можуть мати глибоке культурне або історичне значення. Наприклад, імена святих або великих історичних постатей часто надаються людям в знак пошани і спадкуються від покоління до покоління.
- Важливим аспектом перекладу антропонімів є збереження їхньої аутентичності та приладності для цільового аудиторії. Деякі антропоніми можуть залишатися незмінними в перекладі, а інші можуть піддаватися транслітерації, транскрипції або навіть заміні іншими аналогічними іменами, щоб вони були зрозумілі читачам у цільовій мові.

Топоніми (назви місць):

- Топоніми вказують на географічні об'єкти і можуть бути пов'язані з регіонами, містами, селами, гірськими масивами, річками, озерами, та іншими місцями.
- Їхнє правильне відтворення у перекладі допомагає читачам або слухачам уявити місце, про яке йдеться, і може мати велике значення в текстах, де географічне розташування є важливим аспектом.
- Топоніми можуть бути предметом культурних вірувань, легенд або історичних подій. Вони часто мають важливе значення для національної або регіональної ідентичності [11].

Інші категорії власних імен:

- Зооніми включають імена тварин, які можуть бути домашніми або дикими, а також назви тварин у літературних або художніх творах. Їхнє відтворення у перекладі може вимагати особливого уваги до контексту і мовних асоціацій.
- Ботанічні назви вказують на рослини та їхні види. Вони можуть бути важливими у наукових або ботанічних текстах, де точність термінології є ключовою.
- Торгові марки, назви компаній і бренди – це імена продуктів, компаній або брендів, які можуть бути захищені законами про інтелектуальну власність.

Загалом, власні імена є важливим інструментом для ідентифікації та комунікації, і їхнє відтворення у текстах перекладу вимагає ретельного аналізу контексту, культурного спадку та мовних особливостей.

Відтворення антропонімів (імен людей), топонімів (назв місць) та інших категорій власних імен у текстах перекладу вимагає уважності та врахування багатьох чинників, включаючи літературний контекст, культурну специфіку та правила перекладу. Ось кілька порад для ефективного відтворення цих категорій власних імен:

1. Дотримання офіційних правил транслітерації: Перекладач повинен дотримуватися офіційних правил транслітерації для переведення імен та назв іншомовного походження. Ці правила можуть бути встановлені мовними організаціями або міжнародними стандартами.

2. Збереження вимови та зовнішнього вигляду: Важливо, щоб переклад відтворював вимову та зовнішній вигляд власних імен наскільки це можливо. Якщо ім'я вимовляється по-особливому або має унікальні літери, перекладач повинен намагатися передати це у своєму перекладі.

3. Збереження значення: Деякі імена або топоніми мають особливе значення або історичну важливість. У таких випадках, перекладач повинен зусиллями зберігати це значення у перекладі [18, 23].

4. Уникання образних або непристойних асоціацій: Перекладач повинен уникати перекладів, які можуть викликати образні або негативні асоціації в цільовій мові. Це особливо важливо при перекладі антропонімів.

5. Контекстуалізація: Враховуйте контекст тексту та літературний жанр. Іноді важливо змінювати форму власного імені або топоніму, щоб воно вписувалося в контекст і гармоніювало з іншими елементами тексту.

6. Консультація з автором або фахівцем: Якщо це можливо, спробуйте консультиватися з автором оригінального тексту або з фахівцем у цій області для забезпечення відтворення імен та назв у найкращому вигляді.

7. Ретельна редакція та корекція: Після відтворення антропонімів, топонімів та інших власних імен, важливо провести ретельну редакцію та корекцію перекладу, щоб упевнитися, що всі імена відтворені правильно та збережено їх значення.

Загальний підхід до відтворення власних імен у тексті полягає в тому, щоб забезпечити максимальну точність та збереження культурного та літературного контексту.

У цьому тексті було обговорено важливі аспекти відтворення антропонімів, топонімів та інших категорій власних імен у текстах перекладу. Відтворення цих імен є складним завданням і вимагає уважності до численних чинників, включаючи правила транслітерації, збереження вимови та зовнішнього вигляду, збереження значення, уникнення образних асоціацій, контекстуалізацію, консультацію з фахівцями та ретельну редакцію.

Важливо пам'ятати, що кожна категорія власних імен може вимагати індивідуального підходу та обмежень у відтворенні. Перекладач повинен завжди старатися передати якнайкраще особливості імен у тексті перекладу, зберігаючи при цьому їх значення та культурний контекст

Висновки до I розділу

Ономастика - це галузь лінгвістики, яка вивчає імена, а саме імена людей (антропоніми), місцевостей (топоніми), тварин (зооніми), об'єктів матеріальної культури (хремотоніми), божеств (теоніми), небесних тіл (астроніми) і багато інших видів назв. Ономастика досліджує структуру, походження, функції та використання імен в мові та мовленні. Така галузь мовознавства є важливою, оскільки імена є важливою складовою мови та культури суспільства.

Різні зарубіжні та українські вчені, такі як Дж. С. Мілль, Х. Джозеф, Б. Рассел, А. Гардінер, С. Басснетт, С. Ульман, А. Науменко, П. Кочерган та інші, досліджували в свій час питання про значення власних назв, вивчали класифікації імен та семантики слів.

Одні з них притримувались думки, що власні назви не несуть в собі значення, але є всього лише позначками, які допомагають у розпізнаванні та ідентифікації об'єктів. А інші, навпаки, розглядали власні назви як назви з певними характеристиками названого предмету і ті, які з часом перетворилися на власні. Тому вони несуть в собі певну характеристику об'єкта і, таким чином, мають смислове навантаження.

Власні назви (оніми) – це слова, які позначають унікальний дійсний чи вигаданий об'єкт, особу чи місцевість. Кожна власна назва має референта і може нести різну інформацію про нього, включаючи стосунки осіб, суспільне становище, стать і інші характеристики. Існує велика різноманітність класифікацій власних назв, запропонованих різними лінгвістами, які вивчають ономастику.

Власні назви грають важливу роль у композиції художніх творів, і літературно-художня ономастика як галузь мовознавства продовжує активно розвиватися. Власні назви відрізняються від загальних певними особливостями, і ці особливості можна простежити у всіх літературних творах. Вони можуть розкривати характер своїх референтів.

Деякі власні назви можуть втратити свою спроможність вказувати на конкретний об'єкт і стати загальними, в той час як загальні назви можуть

використовуватися для ідентифікації конкретних об'єктів і стати власними. Асоціації, пов'язані з антропонімами, несуть важливі додаткові знання і визначають семантику та прагматику описаних одиниць.

Залежно від приналежності іменованого об'єкта, виділяють такі типи онімів: антропоніми – імена реальних осіб (ім'я, прізвище, прізвисько, псевдонім, кличка); топоніми – назви географічних об'єктів; зооніми (клички) тварин - як домашніх, так і диких, реальних чи літературних персонажів.

Головною ознакою власних назв є їх індивідуальність. Другою особливістю, яка відрізняє власні назви, є їх зв'язок з концепцією: власні назви містять усю інформацію, доступну мовцю щодо позначених об'єктів, і тому пов'язані з концепцією лише настільки, наскільки вони ідентифікують різновид об'єктів, до яких належать їх позначені предмети. Можна стверджувати, що власні назви відрізняють подібні об'єкти. Власні назви виникають в тих випадках, коли розрізнення між іменниками стає актуальною проблемою.

Власні назви можуть бути перекладені різними способами, такими як транскрипція, транслітерація, калькування, транспозиція, аналогова заміна або створення нового слова. Однак кожен з цих методів має свої обмеження, тому неможливо назвати жоден із них універсальним.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ ІМЕН ТА НАЗВ НА ПРИКЛАДАХ З ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ІВАНА ФРАНКА «ЗАХАР БЕРКУТ»

2.1 Адаптація власних назв для англомовного читача в перекладі твору І.Франка «Захар Беркут» Теодозії Борецької

Переклад власних імен на англійську мову може бути складним завданням через різницю в фонетиці, орфографії та культурних конвенціях між різними мовами. Вибір конкретного методу залежить від контексту, культурних особливостей і мети перекладу. Важливо зберігати відповідність тексту та зрозумілість для читачів англійської мови.

Важливо пам'ятати, що переклад власних імен – це важлива складова літературного перекладу, і використання відповідних методів і прийомів може значно вплинути на якість перекладу.

Переклад власних імен та назв – це частина великої та важливої проблеми передачі національної та історичної своєрідності, яка сходить до самого зародження теорії перекладу як самостійної дисципліни. Вони входять до складу безеквівалентної лексики та належать до найменш вивчених лінгвістичних одиниць [24, 47].

Р. Зорівчак зауважує, що імена та власні назви – це моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ним комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача».

За ними закріплюється так звана фонова інформація, при передачі якої перекладач зустрічається з певними труднощами. Йдеться насамперед про власні назви з суспільно-побутового життя [29, 251].

В. Коптілов виділяє дев'ять способів відтворення власних назв та імен, за допомогою яких ми будемо порівнювати переклади: комбінована реномінація; дескриптивна перифраза; транскрипція (транслітерація); ситуативний відповідник; калькування; гіперонімічне перейменування (генералізація);

транспозиція на конотативному рівні; метод уподібнення (синонімічна заміна); контекстуальне тлумачення власних імен [36, 28].

В дослідженні ми будемо порівнювати оригінал історичного роману «Захар Беркут» Івана Франка українською мовою та його переклад на англійську Теодозії Борецької.

Теодозія Борецька – відома українсько-американська перекладачка. Вона переклала багато творів з інших мов на українську. Письменниця загалом перекладала поезію або звичайні літературні твори як для дорослих, так і для дітей. Вона сприяла популяризації світової літератури серед українських читачів завдяки своїм перекладам.

Отже, завдяки перекладачу, по-перше, в перекладі здійснюється перекладацьке перейменування власних імен англійською мовою двома способами. Перший – традиційний спосіб передачі українських літер «и» та «і» через англійську літеру «і»: Мирослава – *Miroslava*, Світовид – *Svitovid*. Другий спосіб полягає в передачі української літери «и» через англійську літеру «у», що за звучанням є точнішим відтворенням онімів: Бесідник – *Besidnyk*, Галич – *Halych* [48, 13].

Українську літеру «и» в основному передано англійською «і»: Бескиди – *Beskid*; проте зустрічаємо транскрипцію через англійську літеру «у»: волинян – *Volynian*.

Українську літеру «в» Т. Борецька передає через англійську «w»: *Romanowich*.

Перекладач також використовує спосіб комбінованої реномінації для передачі імен (полягає у поєднанні іншомовної транскрипції, транслітерації слова-реалії з описовою перифразою, що дає змогу розкрити семантику реалії й разом з тим передати її оригінальний характер):

а) транскрипція + гіперонім: 1) Ясна Поляна– *Yasna Polyana* (**Bright Meadow*), 2) Вояк– *Voyak* (**Warrior*).

б) транскрипція + дескриптивна перифраза 1) трембіта– trembita (mountain horn – a folk wind instrument of Ukrainian mountaineers in the form of a long wooden horn two or three metres long).

Частковими кальками можна вважати вислови, які частково перекладаються, а частково будуються з іншомовного матеріалу чи за іншомовним зразком. Часто скалькований вислів доречніший, ніж запозичення через транскрипцію: 1) Червона Русь – Red Rus , 2) арпадська сторона– Arpad side [62, 26].

Щодо міжмовної транспозиції на конотативному рівні (заміна української реалії реалією англомовного світу), тут маємо такі приклади:

1) Т. Борецька у зверненні «Позвольте мені, бояри» замінює український переклад на англомовний: «permit me, gentlemen».

2) Іменник «закличники» перекладач замінює іншомовною реалією district heralds, heralds.

Контекстуальний переклад (такий спосіб відтворення семантико-стилістичних функцій реалій нерозривно пов'язаний з цілісністю художнього тексту і полягає у роз'ясненні суті реалії у найближчому контексті). В досліджуваному тексті використано три ситуативні відповідники до слова «полонина», які характеризують її як «гірське пасовисько», як «луг» і як «гірську луку». Теодозія Борецька пропонує три варіанти перекладу цієї назви: upland, pastures, pasturing grounds [62, 36].

Читаючи «Захара Беркута», зустрічаємо таке історичне явище, передане методом контекстуального розтлумачення, як «копа», у значенні збори сільської громади для розв'язання судових та громадських справ.

Борецька пропонує переклад folk-mote: «Три старці йшли повільно. Перед кожним дворищем вони зупинялися і викликали голосно хазяїв по ім'ю, а коли той або хтобудь із жильців дворища явився, вони говорили: – Завтра на копу! – і йшли далі... – На копу скликають, на раду громадську, – сказав Максим.»; «The three old men walked slowly. They stopped before each court-yard and loudly called out the masters by name, and when he or someone else appeared, they said:

«Tomorrow to the assembly!» and went on. «They're calling people to the assembly, the community council», explained Maxim».

Переклад власних назв і імен у творі «Захар Беркут» Т. Борецької на англійську мову може бути важким завданням, оскільки вони мають історичне і культурне значення. Це також залежить від того, як вибирається відповідний англійський аналог для кожного власного імені [62].

2.2 Особливості перекладу власних назв українською та англійською мовами на матеріалі історичного роману «Захар Беркут»

Для ознайомлення із ономастикою на практиці та кращого розуміння способів передачі власних назв візьмемо деякі приклади перекладу англійською мовою Т. Борецької з твору «Захар Беркут» Івана Франка в вигляді речень. В даному випадку нам треба з'ясувати до якої категорії входять власні назви в кожному реченні та як перекладач переклав певні назви та власні імена на англійську мову.

1) Почнемо з першої групи антропонімів, до якої входять наступні приклади з нижченаведених речень.

А) І коли часом стара бабуся, сидючи в запічку та прядучи грубу вовну, почне розповідати дрібним унукам про давню давнину, про напади монголів-песиголовців і про тухольського ватажка Беркута, – діти слухають тривожно, в їх сивих оченятах блискотять сльози [59].

When sometimes an old granny, sitting on the hearth spinning wool, begins to relate stories to the little grandchildren about those times long ago, about the attacks of the ferocious, dog-faced Mongols and about the Tukholian leader Berkut, the children listen fearfully and tears glisten in their grey-blue eyes [62] (переклад транскрипцією).

Б) Се новий тухольський боярин, Тугар Вовк, справляв великі лови на грубу звірину. Він святкував почин свого нового життя, – бо недавно князь Данило дарував йому в Тухольщині величезні полонини [59].

Tuhar Wolf (Wowk), the new boyar of Tukhlia, had organized a big game hunt to celebrate the beginning of his rule in the region for just recently king Danilo of the principality of Halich had granted him full tenure over this section of luxuriantly grassy downs and mountain woodlands [62]. (переклад транскрипцією)

В) *Те тільки диво, що й Тугарова донька Мирослава, не покидаючись батька, посміла також вирушити разом з гістьми на лови [59].*

The only remarkable aspect of this expedition was the presence of Tuhar's daughter, Peace-Renown (Meroslava), who not forsaking her father even in this adventure, ventured to join his company of hunters [62].(аналогова заміна)

Г) *Тут, як твердив тухольський провідник, молодий гірняк Максим Беркут, гніздилася медведяча матка [59].*

There, Maxim Berkut, their mountain guide, assured them could be found the dens of the female bears from which they brought forth their offspring to instill terror into the entire community, on visiting its peaceful pastures [62]. (переклад транскрипцією)

Д) *То й не диво, що, коли новоприбулий боярин Тугар Вовк оповістив тухольцям, що хотів би зробити великі лови на медведів і просить дати йому провідника, вони не тільки дали йому на провідника першого удалця на всю тухольську верховину, Максима Беркута, сина тухольського бесідника Захара, але, крім того, вирядили з власної волі цілий відділ пасемців з луками й ратищами для помочі зібраним боярам [59].*

It was no wonder that when the new boyar, Tuhar Wolf, announced to the inhabitants of Tukhlia that he was staging a bear hunt and asked them to lend him a guide, they not only sent him their very best young mountaineer, Maxim, son of Zakhar, their most prominent citizen and respected leader, but also a troop of young mountaineer archers, equipped with bows and arrows and javelins to lend assistance to the boyar and his company in the hunt [62]. (переклад транскрипцією)

Е) *Се був Митько Вояк, як звала його громада [59].*

It was Metko The Soldier, as he was called by the populace [62].(аналогова заміна)

Є) – *Внуки великого Чингісхана: Пета-бегадир і Бурунда-бегадир.*

«*The grandsons of the great Jinghis Khan, Peta-Behadir and Burunda-Behadir*»
[62] (транскрипція)

Ж) *Се був страшний, безтямно-смільий і кровожадний войовник, Бурунда-бегадир, супірник у славі з Кайданом* [59].

Burunda-Behadir, rivaling Kaydan in fame, was a passionately vengeful and ruthless warrior, uniting his thirst for blood with the worst forms of evil
[62].(транскрипція)

З) *І диво дивне! прихильність оту він виніс із Скитського монастиря, від старого монаха Акинтія* [59].

The astonishing fact was that he had carried out this creed from the Scythian monasteries, from the old monk Akenthia [62]. (транскрипція)

2) Далі розберемо приклади топонімів.

А) *Сумно і непривітно тепер в нашій Тухольщині!* [59]

How melancholy it is in our Tukhlia today! [62] (перекладено аналогом)

Б) *Стародавнє село Тухля – се була велика гірська оселя з двома чи трьома чималими присілками, всього коло півтора тисячі душ* [59].

The ancient community of Tukhlia was one of the largest settlements in the Carpathian Ranges consisting of, besides Tukhlia proper, two or three surrounding hamlets, the whole comprising a total population of about 3,000 [62]. (передача транскрипцією)

В) *Село й присілки лежали не там, де лежить теперішня Тухля, але геть вище серед гір, у просторій подовжній долині, що тепер поросла лісом і зветься Запалою долиною* [59].

This village and its environs were located not where lies the present Tukhlia but higher up towards the middle section of the ranges, in a distended, spacious valley now covered over by a dense forest of giant spruce and hemlocks, which is called «The Lost Valley» [62].(калькування)

Г) *Чималий гірський потік впадав від сходу до тої долини високим на півтора сажня водопадом, прориваючи собі дорогу поміж тісні, тверді скали, і, обкрутившия вужакою по долині, впливав на захід у таку ж саму тісну браму,*

розбиваючись поміж гладкі кам'яні стіни і гуркотячи ще кількома водопадами, поки чверть милі понижче не впаде до Опора [59].

High up from a crevice in the hard rock of the eastern wall, a cataract catapulted down into the valley and wound its serpentine way across it and out through another narrow outlet in the opposite wall of rock, hurtling down between its smooth rocky banks, breaking into several cascades for about three-quarters of a mile before it emptied into the Opir river [62]. (транспозиція)

Д) Геть ось туди через Бескиди тягнеться сеся дорога, перша така дорога в верховині [59].

It leads as you can see, to away over the Beskid, the topmost range of the Carpathians [62]. (транспозиція)

Е) – Не видав. У нас коло Галича нема такого звичаю [59].

«No, I haven't. We have no such custom in Halich,» replied Tuhar [62]. (транскрипція)

Є) Перед їх очима раптом розкинулася довга, крутими горами обмежена долина Опору, котра ген-ген сходилася з долиною Стрия [59].

Suddenly before their eyes appeared the long expanse of the Opir valley which, hemmed in by the winding, undulating crests of mountain ranges, stretched far out to meet the valley of Strey [62]. (транспозиція)

Ж) Між ними був один, столітній старець, що довгі часи пробував на Афонській горі у греків і читав там багато старих грецьких книг [59].

Among their monks was an hundred-year-old ancient who had lived for many years with the Greek monks in the hills of Athens where he had read and studied many of the classic documents and manuscripts of the Greeks [62]. (калькування)

З) А з другого боку, від старця Акинтія і від інших бувалих людей він чимало наслухався про громадські порядки в північній Русі, в Новгороді, Пскові, про добробут і розцвіт тамошніх людей, і все те запалювало його гарячу душу до бажання — віддати ціле своє життя на поправу й скріплення добрих громадських порядків у своїй рідній Тухольщині [59].

He had learned much from old Akenthia as well as from other learned men who came to the monastery about the merits and demerits of the various kinds of ruling governments in northern Rus, in the principality of Novgorod and other provinces; about the progress and development of civilization and the diverse practices of governments [62]. (транскрипція)

И) Але не тільки для такого обмінного торгу була вигідна тухольська дорога; вона була також провідом для всіляких вістей про життя громад по однім і по другім боці Бескида, була живою ниткою, що в'язала докупи дітей одного народу, розбитих між двома державами [59].

This trail was more than a valuable trade route, it was a vital means of communication, bringing together culturally the communities on either side of the Beskid, which were of one nationality but divided between two different ruling governments [62]. (аналогова заміна)

І) Але галицько-руським князям вона з многих причин не злюбилася, менше, може, для того, що піддержувала живий зв'язок між громадами по сім і по тім боці Бескида та через те скріплювала в одних і в других вольні громадські порядки, як радше для того, що туди частенько мадярські королі й дуки впадали з військами до Червоної Русі [59].

The kings of Halich and Rus did not like this route because it represented a connecting link between the communities on each side of the Beskid, encouraging them to continue their sturdy battle against oppression, their steady, ceaseless struggle for right and freedom; and chiefly because the Magyar princes and dukes often marched their armies over it to attack Red Rus [62]. (калькування)

Ї) До таких щасливих закутків належала й Тухольщина, а дорога, проведена через Бескид на Угри, на довгі часи забезпечила її добробуток [59].

The Tukholian region belonged to these fortunate few whose route, cresting over the Beskid, had contributed to its welfare for a long time [62]. (створення неологізму)

Й) Не диво, проте, що, лежачи при тій дорозі, на середині між Угорщиною і Підгір'ям, Тухольщина раз у раз підносилася не лише добрим побутом, але й свободним громадським ладом [59].

It was not surprising that the Tukholian district, located in the center of this trade route extending to both sides of the Carpathian ranges, grew increasingly desirable as a habitat and that it continued to preserve its independent, democratic form of government [62]. (аналогова заміна)

К) Володар Червоної Русі, князь Данило Романович, хоч і який був ласкавий для бояр – не то що його батько, – але допомогти їм багато не міг, зайнятий то стараннями о королівську корону, то спорами князів, що дерлись за великокняжий київський престол, а найменше забезпечуванням свого краю против нового, досі нечуваного ворога, монголів, що перед десятьма роками, мов страшна громова хмара, появилися були на східних границях Русі, в наддонських степах, і побили зібраних руських князів у страшній і дуже кровавій битві над рікою Калкою .

The king of Red Rus, Danilo Romanowich, though he was very kind to the boyars, but not as kind as his father had been, could not help them very much, for he was too occupied with the competitive elimination of provincial kings in his ambition to acquire the crown of the greater kingdom of Kiev than he was with the protection of his part of the country from the up to then unheard of Mongol hordes, which like a thunder cloud had appeared ten years before on the Eastern border of Rus in the Donets plateau region and slew the defending Rus kings in the fierce onset of the desperate, bloody battle at the river Kalka [62]. (транслітерація)

Л) – Володаря всіх земель, усіх осель і міст від Сяну аж до Дніпра, від Карпат аж до устя Буга? [59]

«Ruler of all the lands, towns and cities from the river Scian (pron. Shon) to the Dnieper, from the Carpathians to the mouth of the river Buh?» [62] (транскрипція)

М) Правда, боярине, до тебе вчора прибіг княжий післанець, який оповістив тебе про новий напад страшних монголів на нашу країну, про те, що вони по довгій опорі заняли Київ і зруйнували його дотла і тепер величезною хмарою тягнуть на наші червононоруські землі [59].

«Isn't it true, Boyarin, that yesterday the king's messenger came to you to inform you of a renewed attack by the terrible Mongols on our Rus-Ukraine; that they, after a long siege took Kiev, ruined and plundered it and now like an enormous black storm cloud are moving towards our Red Rus?» [62] (аналогова заміна)

Н) Одна пішла на захід, мабуть, під Судомир, у польську країну, а друга йде горі долиною Стрия в наші сторони [59].

One went west, perhaps to Seudomir in Poland and the other to the upper stretches of the Strey valley into our section [62]. (аналогова заміна)

О) Широкою рікою розлилися пожежі і знищення по Підгір'ю. Князь не дав нам ніякої оборони, а бояри, що тисли нас в часи спокою, зрадили нас у потребі [59].

The Mongols have left behind them a wide-spreading river of conflagration and desolation in the entire Sub-Carpathian region [62].(аналогова заміна)

П) Післанці з Корчина й Тустаня говорили: – Нам грозить залива. Понижче Синевідська на рівнині біліються вже шатри монголів [59].

The envoys from Korchena and Tustania, told their story: «We are threatened by inundation. On the wolds below the Senevid valley, gleam the white tents of the Mongols.» [62] (транскрипція)

Р) Найперші міста: Київ, Канів, Переяслав упали і були зруйновані до основи; їх слідом пішли тисячі сіл і менших городів. Страшний начальник монгольський Бату-хан, прозваний Батиєм, ішов на чолі своєї стотисячної орди, женучи перед собою вчетверо стільки всяких полоняників, що мусили битися за нього в перших рядах, – ішов поздовж руської землі, розпускаючи широко свої загони і бродячи по коліна в крові [59].

The first cities to fall were Kiev, Kaniv and Pereyaslav, which were razed to their foundations. The same fate befell thousands upon thousands of other cities, towns and villages. The redoubtable chief commander of the Mongols, Batu-Khan, nicknamed Batiyem, led his horde of one hundred thousand, driving before him about four times as many prisoners, gathered as he moved, who were forced to fight for him in the front lines of battle [62]. (аналогова заміна та транслітерація)

С) – *Йди ж і скажи їм, що «Калка-ріка по болоті тече і в Дон упадає.» А ми на твоїй поворот пождемо коло огнища [59].*

«Then go and tell them «The river Kalka flows over a muddy bed and empties into the Don.» We will await your return here by the fire» [62] (транслітерація)

Т) *Брама в царство Арнадів стане вам отвором, лиш тільки застукайте [59].*

The gate to the kingdom of the Magyars will be opened to you, if you will but knock [62].(створення неологізму)

У) – *Один шлях дуклянський, горі Сяном-рікою, а потім через низький гірський провал [59].*

«One is the Duklan Pass running by the river Scian and then through a defile in the mountains.» [62] (аналогова заміна)

Ф) – *Відси до Перемишля два дні ходу, а з Перемишля до гір іще два дні [59].*

«From here to Peremyshl it's a two-day march and from Peremyshl to the mountains two more days.» [62] (транскрипція)

Х) *Угри не хотіли піддатися, і страшенний похід монгольської орди мав їм показати месть великого Чингісхана. З трьох боків разом, після плану Батия, мала впасти орда до Угорщини: зі сходу в землю Семигородську, з заходу з землі Моравської і з півночі через Карпати. В тій цілі орда поділилася на три часті: одна, під проводом Кайдана, пішла бессарабськими степами в Волощину, друга, під проводом Пети, відділилася від головної орди в землі волинській і поперек Червоної Русі, через Пліснесько, змагала до верхів'я ріки Дністра, щоб перейти її вброд, а далі розлилася по Підгір'ю, шукаючи проходів через Карпати [59].*

However, the Hungarians were unwilling to capitulate and the barbaric Mongol Horde was subsequently ordered to reassert the supremacy of the great JInghis Khan by attacking in his name and wreaking its vengeance upon them. According to the plans of Batiyem, the Horde was to march to its attack upon Hungary simultaneously from three different directions; from the east by way of Rumania, from the west through Moravia and from the north over the Carpathians. To carry out this purpose, the Horde divided itself into three sections: one under the leadership of Kaydan, advancing

through the Bessarabian Steppes into Rumania; the second, under the command of Peta, separated itself from the main Horde at Volynia and advanced across Red Rus to the sources of the Dniester river, in order to ford it easily, and then invaded the Sub-Carpathian region, seeking trails which would lead it over the crest of the Carpathians [62]. (аналогова заміна)

Ц) *Взяті до неволі місцеві люди, а також деякі бояри-зрадники, провадили монголів гори рікою Стриєм на тухольський шлях, і вже, як говорили корчинські післанці, їх шатри білілися на рівнині пони́жче Сине́відська [59].*

Those taken prisoners from this region as well as a few traitorous boyars, led the Mongols along the highway overlooking the bank of the river Strey, to the Tukholian trail and, as the Korchenian messengers had reported, their tents were already gleaming whitely on the wold below Mt. Senevid.(транскрипція)

Ч) *Що сей потік проти Яїка, і Волги, і Дону, і Дніпра? [59]*

What is this stream compared to the Ayka, Volga, Don and Dnieper? [62]
(транскрипція та транслітерація)

Ш) – *Говорили про те, куди їхати на Угри [59].*

«We planned ways and means of reaching the border of Hungary.» [62]
(створення неологізму)

Щ) *У своїй Тухлі знав він про «Ясну поляну», на якій давно вже погас вічний огонь і не курився пахущий яловець і котру корчинські священики окричали місцем заклятим і нечистим [59].*

He knew about the Glade of Light in his Tukhlia within which long ago the perpetual campfire had died out and where the fragrant balsam fir no longer smouldered before the altars and which the Korchenian priests had denounced as a cursed and evil place [62].(калька)

3) Нижче наведені приклади речень із зоонімами.

А) *Се був широко звісний Сторож, котрий, бачилось, пильнував входу в тухольську долину і готов був упасти на кожного, хто в ворожій цілі вдирався б до сього тихого, щасливого закутка [59].*

This was the famed «Sentinel of Tukhlia» which safeguarded the entrance to the valley, ready to fall upon and crush to death anyone who came there with evil intentions towards the inhabitants of the peaceful, fortunate paradise [62]. (калька)

Б) *Тихо, без стуку працювали десятки рук коло Сторожа [59].*

Rapidly, noiselessly, toiled tens of pairs of arms by the Sentinel [62].(калька)

4) *Спостерігаймо також теоніми.*

А) *Що за життя кипіло в тих горах, серед тих непрохідних борів у стін могутнього Земеня! [59]*

How courageously they lived amidst the inaccessible, primeval fastnesses, high up within the shadow of the mighty giant, Mt. Zelemya.(передача транскрипцією)

Б) *Озеро було під опікою Морани, богині смерті. [59]*

This lake was under the influence of Morsanna, the Goddess of Death [62].(аналогова заміна)

В) *Коли було настане час, між зеленими святами, а святом Купайла, Захар Беркут з своїм наймолодшим сином Максимом іде на кілька неділь у гори за зіллям і ліками [59].*

When the proper time came, sometime between the seventh week after Easter and the holiday of John The Baptist (between the months of May and July) Zakhar, taking his youngest son Maxim, would leave for the hills to spend several weeks gathering herbs and medicinal roots [62].(аналогова заміна)

Г) *Оба ті важкі виходи нинішньої ради наповняли серце старого Захара великим сумом, і він щиро молився духом перед почином ради до великого Дажбога-Сонця, щоб той просвітив розум його й його громади і дав їм знайти праву стежку серед усіх тих трудностей [59].*

Both of these solutions pressed with onerous solemnity upon the heart of old Zakhar and before beginning the discussion, he sent a fervent prayer from deep within him, to the Sun-God Dazhboh, asking him to illumine his intellect and that of the gathering in order that they might choose the right path to lead them out of their difficulties [62].(транскрипція та калька)

Д) *Рожеве світло облило високий шпиль Зелеменя і сипалося іскрами чимраз нижче [59].*

The rosy glow enveloped the peak of Mt. Zelemya extending its sparkling rays ever lower downward [62].(транслітерація)

Е) *Але з радісними співами обмили його тіло і занесли його на Ясну поляну, до стародавнього житла прадідівських богів, і, зложивши його в кам'яній контині, лицем до золотого образу сонця, вміщеного на стелі, потім привалили вхід величезною плитою і замурували [59].*

Rather, with felicitous songs they bathed his body and carried him to the Glade of Light, to the ancient home of the Gods of his predecessors and having placed his body within the sanctuary, with his face turned to the golden image of the sun on its ceiling, they fitted an enormous flag-stone into the entrance and cemented it up [62]. (калькування)

Є) *Се була давня тухольська контина, де діди теперішнього покоління засиляли свої молитви найвищому творцеві життя, Дажбогові-Сонцю, котрого образ означала на стелі викута золотовінчана півкуля [59].*

This was an ancient Tukholian sanctuary where members of the younger generation came to offer up their prayers to the highest creator of life, the sun-god Dayboh, whose gold-encircled image was carved on its ceiling [62].(транскрипція та калька)

Ж) *Він оповідав про діла Дажбога, про побіди Світовіда, про те, як три святі голуби, Дажбог, Світовид і Перун, сотворили землю з піскового зерна, як Дажбог три дні шукав на дні безодні, поки знайшов три зеренця: одно зерно пшениці, друге жита, а третє ячменю, і дарував їх першому чоловікові Дідові та його жінці Ладі; як Перун дарував їм іскру огню, а Світовид волосинку, з котрої за його благословенством зробилася корова й пастух, що його назвали Волосом [59].*

He spoke of the creator Dayboh, of the defeat of Svitovid, how the three sacred doves, Dayboh, Svitovid and Perun created the earth from a grain of sand; how Dayboh searched for three days in the bottom of the ocean until he found three grains:

one grain of wheat, one of rye and a third of barley and gave them to the first man, Did, and his wife, Ladi; how Perun gave them a spark of fire and Svitovid a hair from which, with his blessing, there sprung a cow and a herdsman for it, whom they called Volos (hair) [62]. (транскрипція та транслітерація)

3) *Але коли й ти сам хочеш двигнутися зі свого відвічного стояння, то розбий, господине, своїм тягарем отсього поганого ворога, дітей Морани, що знов нині вкрили благословенне твоє дідицтво, тухольську долину!* [59]

But if you are weary of your everlastingly upright position, then destroy, oh Master, with your great weight this vicious enemy, the children of Morsanna who again today have overflowed your blessed kingdom, the Tukholian valley! [62] (калька)

5) Наступну групу яку ми розглянемо – це хрематоніми.

А) *Правда, і Стрий, і Опір однаково миють її рінисті, зелені узбережжя, луги її однаково покриваються весною травами та цвітами і в її лазуровім, чистім повітрі однаково плаве та колесує орел-беркут, як і перед давніми віками* [59].

True, the rivers Strey and Opir still wash its rocky, birch-rimmed shores; grass and flowers cover its vales in the spring, and in its clear azure skies, as in ancient times, still glides and circles overhead the giant eagle «berkut». [62] (еквівалентний переклад)

Б) *А перед самим проходом стояв насторч величезний кам'яний стовп, у споду геть підмитий водою і для того тонший, а вгорі немов головатий, оброслий папороттю та карлуватими берізками* [59].

Guarding the entrance of this narrow pass was an immense, thick column of rock at the bottom worn thin by the action of the water while its top was formed almost in the shape of a huge head and covered with a growth of ferns and dwarfed birches [62]. (еквівалентний переклад)

б) І, наостанок, розглянемо ідеоніми.

А) *Прийшовши до скитського монастиря, просив, щоб заведено його до старця Акинтія, і одверто розповів йому про ціль свого приходу* [59].

Thus, having arrived at the Scythian monasteries, he asked to be brought before the ancient monk Akenthia, to whom he frankly told the mission of his journey [62].(створення неологізму)

Б) *Дуклянський замкнений, але не дуже сильно [59].*

The Duklanian is fortified but not very effectively [62]. (створення неологізму)

В)*Хоча християнські монахи давненько вже охрестили тухольський нарід, то все-таки він довгі ще часи, молячись у корчинській церкві християнському богу, не покидав і своїх прадідівських богів, і дорога до «Ясної поляни» ніколи не заростала, вічний огонь серед поляни ніколи не вгасав – відти й назва її «Ясна поляна», – а й перед невеличкими боковими вівтарями Лади й Діда частенько курився пахучий яловець і тріпоталися різані їм у жертву голуби – дар тухольських дівчат і парубків [59].*

Although the Tukholian people had long ago been baptized by the Christian monks and went to pray to the Christian God at the Catholic church in Korchenia, still they never quite completely neglected the god of their forefathers, so that the path to the Glade of Light never became entirely grown over and the everlasting campfire in the center of it was never allowed to die out (it was called the «Glade of Light» because of this perpetual campfire) and before the small side altars of «Ladi» and «Did» there often smoked the fragrant balsam fir and jerked spasmodically the sacrificial doves provided by the youths and maidens [62].(транскрипція)

Проаналізувавши оригінали речень та вихідні тексти перекладача, можна зробити висновок, що з усіх категорій власних назв найбільше в творі зустрічається антропоніми та зооніми. А найчастіше всі власні назви перекладаються транскрипцією, транслітерацією та калькою або еквівалентним перекладом).

Важливо пам'ятати, що переклад власних імен і назв – це завжди питання вибору між транскрипцією (збереженням звучання) і транслітерацією (перетворенням за правилами іншої мови). Вибір конкретного методу перекладу може залежати від контексту та цілей перекладу.

Більшість імен та власних назв твору виступають у ролі художніх деталей, є його вагомими компонентами, що активно функціонують у сюжеті, створюючи яскравість і образність, відтворюють національну специфіку мови оригіналу.

Проаналізувавши переклад Т. Борецької, можна сказати, що вона намагається показати багатство української мови, передаючи власні назви та імена частіше, зокрема за допомогою способу транслітерації та більше нейтралізує реалії в перекладі, тим самим роблячи твір легшим для сприймання іноземним читачем.

Висновки до II розділу

У даному розділі ми розглянули важливий аспект літературного перекладу – передачу власних імен і назв на англійську мову. Це завдання виявляється складним через фонетичні, орфографічні та культурні відмінності між мовами. Основний акцент був зроблений на тому, як вибір методу перекладу впливає на збереження відповідності тексту та зрозумілості для англійськомовного читача.

Важливо визнати, що власні імена і назви мають велике значення для передачі національної та історичної своєрідності. Вони становлять складову безеквівалентної лексики і належать до менш вивчених лінгвістичних одиниць.

Р. П. Зорівчак ідентифікує дев'ять способів відтворення власних назв та імен, аналізуючи їхню роль у перекладі. На прикладі перекладу історичного роману «Захар Беркут» Івана Франка, ми розглянули застосування комбінованої реномінації, транскрипції, дескриптивної перифрази та інших методів.

Теодозія Борецька, як досвідчений перекладач, вдало використовує комбінацію різних підходів для передачі власних імен. Її внесок у популяризацію світової літератури серед українських читачів, а також української літератури у світі є надзвичайно важливий.

Аналізуючи переклад власних назв та імен у творах, виявлено, що найчастіше вони передаються транскрипцією, транслітерацією та калькою, а також способом комбінованої реномінації, калькування та транспозиції на

конототивному рівні. Вибір методу перекладу залежить від контексту та цілей перекладу.

У підсумку, вивчення та розуміння різних методів перекладу власних імен є ключовим для забезпечення точності та виразності у літературних перекладах.

ВИСНОВКИ

Отже, проаналізувавши поняття «власних назв» та їх класифікації і способи перекладу українських власних назв англійською мовою, було з'ясовано, що під власною назвою розуміють слово, словосполучення або речення, що слугує для виділення об'єкта, який називають, виокремуючи із ряду подібних, приводячи до індивідуалізації та ідентифікації цього об'єкта. Серед них розрізняють:

- 1) антропоніми – імена людей;
- 2) топоніми – географічні назви;
- 3) теоніми – назви божеств;
- 4) зооніми – клички тварин;
- 5) астроніми – назви небесних тіл;
- 6) космоніми – назви зон космічного простору і сузір'їв;
- 7) хрононіми («квазівласні імена») – назви відрізків часу, пов'язані з історичними подіями;
- 8) ідеоніми – назви об'єктів духовної культури;
- 9) хрематоніми – назви об'єктів матеріальної культури;
- 10) ергоніми – назви об'єднань людей: товариства, організації тощо;
- 11) гідроніми – назви водоймища (річки, озера, моря, болота);
- 12) етноніми – назви народів, етнічних груп.

Було визначено, що власні назви характеризуються прямою (первинною) і непрямою (вторинною) номінативною функціями. У прямій номінативній функції власні імена служать для вказівки на той предмет, якому вони присвоєні в індивідуальному порядку. Непряма номінативна функція характеризується перенесенням найменування на інший предмет, у зв'язку, з чим воно отримує здатність приписувати якісь властивості ряду об'єктів.

У художній літературі власні назви посідають дуже важливе місце. З'ясовано, що вони характеризуються низкою специфічних мовних особливостей, зумовлених тим, що описаний в них світ цілком або, принаймні, частково змодельовано автором. Зображаючи створений уявою світ, де реальні

об'єкти і явища письменник практично не може обійтися існуючим словниковим фондом.

Після вивчення основних шляхів досягнення адекватності при перекладі власних назв та квазілексем, ми дійшли висновку, що українські власні назви англійською мовою найчастіше передаються за допомогою транскрипції, транслітерації, транспозиції або калькування. З огляду на те, що значна частина онімів має повну смислову структуру, механічна передача їх фонографічної оболонки не може вважатися достатньою умовою адекватності перекладу контекстів, що містять такі власні назви. У цілому можна констатувати, що вибір тієї чи іншої можливості передачі власних імен, що зберегли певну семантику, тобто вибір транслітерації чи перекладу, – зумовлюється традицією, з якою не можуть не рахуватися перекладачі навіть у тих випадках, коли вони зустрічаються з іменами вигаданими або прізвиськами, хоча тут можуть траплятися значні розбіжності.

Наша робота присвячена актуальному та складному питанню відтворення власних імен та назв у художніх перекладах з української на англійську мову. На основі аналізу історичного роману Івана Франка «Захар Беркут» та його перекладу англійською мовою Теодозією Борецькою в роботі визначено основні проблеми та особливості цього виду літературного перекладу.

У процесі дослідження виявлено, що відтворення власних імен та назв є складним завданням через різницю в фонетиці, орфографії та культурних конвенціях між українською та англійською мовами. Ми розглянули різні методи та прийоми перекладу власних імен, представивши аналіз їх ефективності на прикладі роману «Захар Беркут».

Ономастика – це розділ лінгвістики, що досліджує імена різних видів, такі як імена людей (антропоніми), назви місць (топоніми), тварин (зооніми), об'єктів матеріальної культури (хрематоніми), божеств (теоніми), астрономічні об'єкти (астроніми) та інші. Ономастика аналізує структуру, походження, функції та використання імен в мові та мовленні, що робить її важливою галуззю

мовознавства, оскільки імена визначають культурні та соціальні аспекти суспільства.

Важливу роль власні назви відіграють у художніх творах, розкриваючи характери та створюючи унікальні асоціації. Залежно від об'єкта, імена можуть бути антропонімами (іменами осіб), топонімами (географічними назвами), зоонімами (кличками тварин) тощо.

Важливою особливістю власних назв є їхня індивідуальність та здатність передавати концепції об'єктів. Існує багато методів перекладу власних назв, таких як транскрипція, транслітерація та інші, проте немає універсального методу через їхню унікальність та мовно-культурний контекст.

Загалом, нам вдалось розкрити поняття ономастики та її видів. Ми сформувавши широку класифікацію власних імен та назв та описали види онімів. Була досліджена специфічність перекладу та адаптація власних імен у перекладі.

Ми розглянули питання міжмовної транспозиції на конотативному рівні та контекстуального перекладу власних назв і імен у перекладі твору «Захар Беркут» Теодозії Борецької.

Міжмовна транспозиція виявляється в заміні українських реалій англійськими відповідниками. Приклади з перекладу свідчать про вміння перекладача враховувати культурні та соціальні відмінності між мовами.

Контекстуальний переклад, у свою чергу, виявляється у виборі ситуативних відповідників для власних назв і імен, таких як «полонина» або «копа». Перекладач використовує три різні варіанти для передачі суті цих термінів, що вказує на його бажання зберегти якнайбільше семантично-стилістичних відмінностей.

Важливим аспектом у перекладі власних назв і імен є врахування їхнього історичного та культурного значення. Також, вибір англійського аналога має враховувати тонкості мовних та культурних відмінностей, щоб забезпечити точність та виразність у передачі тексту.

Таким чином, переклад власних назв і імен є складним завданням, і використання різних стратегій, таких як транспозиція та контекстуальний

переклад, дозволяє зберегти багатогранність оригінального тексту та передати його сутність в англійській версії.

Ми зіставили та проаналізували переклад ечень з власними назвами та іменами на основі твору «Захар Беркут» І. Франка з точки зору відтворення власних імен та визначили складні та невдалі випадки перекладу онімів у романі.

Аналізуючи оригінальні тексти та їх переклад у творі, можна визначити, що основною групою слів, які піддавалися перекладу, є антропоніми та зооніми. Виявлено, що найчастіше власні назви перекладаються за допомогою транскрипції, транслітерації та кальки (еквівалентного перекладу).

Важливо пам'ятати, що вибір методу перекладу власних імен і назв завжди вимагає уваги до деталей, зокрема між транскрипцією (збереженням звучання) та транслітерацією (перетворенням за правилами іншої мови). Цей вибір може залежати від контексту та мети перекладу.

Більшість імен та власних назв у творі виконують роль художніх деталей, збагачуючи сюжет та надаючи йому національну специфіку. Проаналізувавши переклад Т. Борецької, можна зазначити, що вона намагається передати багатство української мови, акцентуючи увагу на транслітерації та роблячи твір більш доступним іноземному читачеві.

Важливим результатом дослідження є виявлення різних стратегій перекладу, які використовує перекладач, зокрема транскрипцію, транслітерацію, калькування, комбіновану реномінацію та інші. Детальний аналіз вибору конкретних методів дозволяє зрозуміти, яким чином перекладач намагається відтворити звучання та семантику власних імен у контексті англійськомовного читача.

На прикладі досліджуваного матеріалу підтверджено, що переклад власних імен та назв є важливою складовою літературного перекладу, і відповідний вибір методів може значно вплинути на якість та зрозумілість перекладу. Перекладач повинен урахувати культурні особливості та контекст твору для ефективного відтворення історичної та національної своєрідності.

Загалом, результати дослідження вказують на значущі виклики у відтворенні власних імен та назв у перекладах, але також вказують на широкий спектр можливостей для вирішення цих викликів. Робота сприяє поглибленню розуміння процесу перекладу та специфіки відтворення імен у художніх творах, вносячи важливий внесок у вивчення літературного перекладу та ономастики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажинюк Б. В. Українські власні назви (антропоніми і топоніми) в англійському написанні. *Вісник Руху. Серія «Мовознавство»*. 1993. № 1. С. 28-32
2. Бакастова Т. В. Семантизация имен собственных в целом художественном тексте: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04/ Одесский гос. ун-т. Одесса, 1987. 16 с
3. Бевзенко С. П. З історії української ономастики: На матеріалах Харківського перепису 1660 р. *Доповіді та повідомлення Ужгородського університету. Серія «Філологічна»*. 1961. № 7. С.30–35
4. Белей О. О. Нова українська літературно-художня антропонімія: Проблеми теорії та історії. Ужгород, 2002. 175 с.
5. Белей Л.О. Сучасна українська ергонімія (на матеріалі власних назв підприємств Закарпатської області) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10. 02. 01. Львів, 2000. 17 с.
6. Белей Л.О. Українська літературно-художня антропонімія кінця ХУІІІ-ХХ ст.: Автореф. дис. ... доктора філол. наук. Ужгород, 1997. 48 с.
7. Белей Л.О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ-ХХ ст. Ужгород, 1995. 120 с.
8. Беляєва Т. М. Нестандартна лексика англійської. Львів: Вид-во ЛДУ, 1985. 416 с.
9. Бендзар Б. С. Українська фонографічна передача антропонімів античної, англо-, німецько- і франкомовної літератур. Ужгород, 2000. 172 с.
10. Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних назв та імен. *Вісник СумДУ. Серія «Філологія»*. 2007. №1. С. 62–67.
11. Беценко Т. П. Вступ до топоніміки : навчальний посібник. Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка, 2019. 150 с.
12. Бойко Ю. П. Парадигма англійського гіпотаксису у синхронії та діахронії» . Хмельницький : Поліграфіст-2, 2012. 452 с.

13. Борисович О. В. Лінгвокогнітивний аспект онімів та їх дериватів у англomовній літературній рецензії: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 . Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2009. 20с.

14. Бортняк Н. Р. Наукова спадщина та громадсько-політична діяльність Степана Томашівського: історіографія та джерела. *Одеський вісник. Серія «Молода нація»*. 2000. №4. С. 31–50.

15. Бурячок А. А. Українсько–російський транслітерований словник власних імен і найпоширеніших прізвищ. К., 2001. 166 с.

16. Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови. Львів: Вища шк., 1979. 120 с.

17. Бучко Д. Г. Походження назв населених пунктів Покуття. Львів: Світ, 1990. 143 с.

18. Бучко Д. Г. Проблемні питання української ономастичної термінології . *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2007. Вип. 15. С.356 -359.

19. Бучко Д. Г. Словник української ономастичної термінології. Харків, 2012. 255 с.

20. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

21. Влахов С. , Флорин С. Непреводимото в превода . Софія: Наука и искусство, 1990. 356 с.

22. Гіляревський Р. С. Іноземні імена та назви в українському тексті. К.: Вища школа, 1985. 303 с.

23. Горняткевич А. М. Що або хто справді загрожує українській мові? *Одеський вісник. Серія «Сучасність»*. 2000. №4. С. 146–153.

24. Гудманян А. Г. Відтворення власних назв у перекладі: автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.16. К., 2000. 40 с.

25. Гудманян А. Г. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови. Ужгород, 1999. 150 с.

26. Демецька В. В. Теорія адаптації: крос-культурні та перекладознавчі проблеми. Херсон: Норд, 2006. 378 с.
27. Дем'яненко Б. Рассел Бертран Артур Вільям. Політична енциклопедія. К.: Парламентське видавництво, 2011. 624 с.
28. Єрмолович Д. І. Власні імена. Теорія та практика міжмовної передачі на стику мов та культур. К.: Валент, 2005. 416 с.
29. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) Львів : Видавництво Львівського університету, 1989. 215с..
30. Зайцева К. Б. Англійська стилістична ономастика. Одеса: Друкарня «Одеського вісника», 1983. 51 с.
31. Калинин В.М. От литературной ономастики к поэтонимологии *Ономастичні науки*. 2006. № 1. С. 81-89.
32. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова Книга, 2001. 302 с.
33. Карпенко Ю. О. Проблематика когнітивної ономастики. Одеса: Астропринт, 2006. 325 с.
34. Кияк Т. Р. Перекладознавство. К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. 543 с.
35. Козачук Г. О. Українська мова для абітурієнтів. К.: Вища школа, 2006. 287 с.
36. Коптілов В. В. Першотвір і переклад. К.: Вища школа, 1982. 141 с.
37. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. К.: Юніверс, 2003. 280 с.
38. Корунець І. В. Теорія та практика перекладу. Вінниця: Нова книга, 2003. 448 с.
39. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К.: Академія, 2001. 368 с.
40. Курилович Є. М. Енциклопедичний словник класичних мов. К.: ВПЦ «Київський університет», 2017. 282 с.
41. Лабінська Г. Топоніміка: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 274 с.

42. Мазніченко Є. І. Український правопис мовознавства. К.: Наук. думка, 2007. 288 с.
43. Мар'єньянова Н.В. Символіка особистих імен у мові та перекладі. К.: Просвіта, 2002. 176 с.
44. Мацько О. М. Аббревіатури як згорнені мовні формули у дипломатичних текстах. К.: Наук. Думка, 2000. 57 с.
45. Мельник М. Р. Вивчення власних назв в українській художній літературі. *Літературно-науковий вісник. Серія «Наша школа»*. 1998. №3. С. 50–52.
46. Москаленко М. С. Нариси з історії українського перекладу *Київський вісник. Серія «Всесвіт»*. 2006. № 1-2. С. 172-190.
47. Науменко А. М. Перекладознавство. Миколаїв: ЧДУ, 2014. 471 с.
48. Немирівська Т. В. Власне ім'я у творчості М. М. Коцюбинського: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.16. К., 1988. 20 с.
49. Німчук В. В. Мовознавство. К.: Пульсарі, 2002. 418 с.
50. Переклад у наукових дослідженнях представників харківської школи : колективна монографія / Кафедра теорії та практики перекладу англ. мови Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Вінниця: Нова книга, 2013. 568 с.
51. Перкатюк Й. М. Переклад англійських скорочених слів на українську мову. *Київський вісник. Серія «Іноземна філологія»*. К., 1995. № 2. С. 41–49.
52. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
53. Рекомендації щодо транслітерування та транскрибування літерами української азбуки власних назв, поданих англійською, французькою, німецькою та італійською мовами / за заг. ред. В. Моргунюк; О. Войцехович, Ю. Котіков, Н. Куземська, О. Новікова, Л. Пшенічна, Л. Шрамко. URL: <http://sips.gov.ua/ua/transliteruvannja.html> (дата звернення: 03.10.2023).
54. Самійленко С. П. До 100-річчя від дня народження. Запоріжжя: ЗНУ, 2006. 45 с.
55. Скрипник Л. Г. Власні імена людей. К.: Наукова думка, 2005. 334 с.

56. Соскіна С. М. Квазілексеми наукової фантастики як особливий вид художніх okazіоналізмів. *Київський вісник. Серія «Структура тексту та семантика мовних одиниць»*. 2001. №4 С. 196–203.

57. Стріха М. К. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. К.: Наш час, 2006. 344 с.

58. Суперанська А. В. Загальна теорія власного імені. К.: УРСС, 2007. 368 с.

59. Франко Іван. Захар Беркут. К.: Велес, 2007. 240 с.

60. Цілуйко К. М. Українська ономастична комісія. К.: Наукова думка, 1966. 164 с.

61. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття. Ужгород, 2008. 671 с.

62. Franko I. Zakhar Berkut. A Historical Romance Depicting the Life and System of Government of the People in the Carpathian Region of Ukraine. New York: Theo. Gaus' Sons. 1944. 230 pp.

63. Gardiner A. The theory of proper names. London: Longman, 1984. 362 p.

64. Joseph H. An Introduction to Logic. Oxford: Clarendon Press, 1916. 608 p.

65. Joseph H. Language, Culture and Communication. Stanford: Stanford University Press. 1971. 367 p.

66. Mathesius V. A Functional Analysis of Present Day English. Oxford: Clarendon Press, 2016. 196 p.

67. Mill J. A System of Logic, Ratiocinative and Inductive, Being A Connected View of the Principles of Evidence, and the Methods of Scientific Investigation. New York: Harper and Brothers, 1882. 57 p.

68. Russell B. On Denoting.

[https://www.uvm.edu/~lдероссе/courses/lang/Russell\(1905\).pdf](https://www.uvm.edu/~lдероссе/courses/lang/Russell(1905).pdf) (дата звернення 16.11.2023)

68. Ullmann S. The Principles of semantics. Glasgow: Jackson, 1989. 73 p.